

VLADA CRNE GORE

**DRUGI PERIODIČNI IZVJEŠTAJ O SPROVOĐENJU MEĐUNARODNOG PAKTA O
GRAĐANSKIM I POLITIČKIM PRAVIMA**

Podgorica, maj 2023. godine

I UVOD

Crna Gora je strana ugovornica Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima kao i dodatnih protokola: Fakultativnog protokola uz Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (Službeni list SRJ – „Međunarodni ugovori“, br. 4/01) i Drugi fakultativni protokol uz Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, koji za cilj ima ukidanje smrtne kazne (Službeni list SRJ – „Međunarodni ugovori“, br. 4/01).

U skladu sa procedurama, 14. i 15. oktobra 2014. godine, Komitetu za prava čovjeka predstavljen je Inicijalni izvještaj o sprovođenju Međunarodnog pakta o građanskim i krivičnim stvarima. Inicijalni izvještaj o primjeni Konvencije pripremljen je 2012. godine u skladu sa članom 40 stav 1 Konvencije. Nakon razmatranja Inicijalnog izvještaja, Komitet za prava čovjeka je 28. oktobra 2014. godine usvojio Zaključna zapažanja sa preporukama.

Počev od 2009. godine, Komitet prava čovjeka je počeo da primjenjuje novi pojednostavljeni sistem izvještavanja koji uključuje dostavljanje liste pitanja državama članicama Pakta prije podnošenja Izvještaja, a odgovori država na listu pitanja smatraju se narednim izvještajem. Crna Gora je prihvatila navedenu pojednostavljenu proceduru i u skladu sa tim pripremljen je Periodični izvještaj sa ažuriranim informacijama o sprovođenju svih preporuka i preduzetim mjerama u cilju efikasne primjene Konvencije i dat presjek postignutih rezultata u zaštiti i ostvarivanju prava garantovanih Konvencijom.

Izvještaj je pripremila Ministarstvo pravde u saradnji sa Skupštinom Crne Gore, Ministarstvom ljudskih i manjinskih prava, Ministarstvom unutrašnjih poslova, Ministarstvom finansija, Ministarstvom rada i socijalnog staranja, Ministarstvom zdravlja, Ministarstvom javne uprave, Ministarstvom prosvjete, Ministarstvom kulture i medija, Upravom policije, Vrhovnim sudom Crne Gore, Vrhovnim državnim tužilaštvom Crne Gore, Upravom za izvršenje krivičnih sankcija, Centrom za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu, Zaštitnikom ljudskih prava i sloboda, Agencijom za spječavanje korupcije i Agencijom za zaštitu ličnih podataka.

A. Opšte informacije o stanju ljudskih prava u zemlji, uključujući nove mjere i dešavanja u vezi sa sprovođenjem Pakta

1. Molimo da dostavite informacije o mjerama koje su preduzete za implementaciju preporuka sadržanih u prethodnim zaključnim zapažanjima Komiteta (CCPR/C/MNE/CO/1). Molimo navedite koje procedure postoje za implementaciju stavova Komiteta prema Fakultativnom protokolu i izvijestite o mjerama koje su preduzete za podizanje svijesti o Fakultativnom protokolu, naročito među onima koji smatraju da su njihova ljudska prava prema Paktu možda bila povrijeđena.

Crna Gora, kao svoje strateško opredjeljenje kontinuirano unapređuje vladavinu prava, pravni poredak i sistem zaštite prava i sloboda svojih građana. U tom pravcu donijela je niz zakona, strateških i akcionih dokumenata: Strategiju reforme pravosuđa 2019-2022, Nacionalnu strategiju rodne ravnopravnosti 2021-2025, Strategiju za zaštitu prava lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti 2022-2027, Strategiju socijalne inkluzije Roma i Egipćana 2021-2025, Strategiju za borbu protiv trgovine ljudima 2019-2024, Strategiju za ostvarivanje prava djeteta 2019-2023, Strategiju inkluzivnog obrazovanja 2019-2025, Strategiju za unapređenje kvaliteta života LGBTI osoba 2019-2023, Strategiju manjinske politike 2019-2023, Nacionalnu strategiju zapošljavanja 2021-2025, Strategiju razvoja sistema socijalne zaštite starijih 2018-2022, Strategiju ženskog preduzetništva 2021-2024, Strategiju o migracijama i reintegraciji povratnika u Crnoj Gori 2021-2025.

Takođe, kroz redovni obrazovni sistem i posebne programe edukacija zaposlenih u organima vlasti, posebna pažnja se poklanja edukaciji i obukama o ljudskim pravima.

2. Molimo izvijestite o svim drugim značajnim pomacima u pravnom i institucionalnom okviru kojima se promovišu i štite ljudska prava, a koji su se desili od usvajanja prethodnih zaključnih zapažanja.

Usvajanjem Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore, koji je u primjeni od 2014. godine, povećan je nivo samostalnosti i nezavisnosti Zaštitnika, prema Pariškim principima. Propisana je veća transparentnost u postupku imenovanja Zaštitnika i osnažene su njegove funkcije kao NPM-a. Unapređena je pozicija finansijske samostalnosti, dok je Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o zabrani diskriminacije ojačana funkcija Zaštitnika kao institucionalnog

mehanizma za zaštitu od diskriminacije. Zaštitnik je, 2016. godine, akreditovan kod Međunarodnog koordinacionog komiteta nacionalnih institucija (GANHRI) za zaštitu ljudskih prava dodjeljivanjem ocjene - statusa "B", što znači da je institucija Zaštitnika djelimično usklađena sa Pariškim principima.

U decembru 2019. godine, na funkciju je stupio novi Zaštitnik ljudskih prava i sloboda. A 2020. godine imenovane su zamjenice Zaštitnika koje su rasporedom određene da obavljaju funkcije u oblasti zaštite od diskriminacije, ranjivih grupa i rodne ravnopravnosti, odnosno oblasti javne uprave i pravosuđa. U julu 2020. godine donešen je novi Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji i u skladu sa preporukama relevantnih međunarodnih organizacija, ojačani su kadrovski i administrativni kapaciteti institucije.

U prethodne tri godine zabilježen je visok procenat okončanih predmeta (iznad 96%) koji se odnose na efikasnost u postupanju kao i na činjenicu da su mišljenja Zaštitnika prepoznata kao dobar primjer primjene međunarodnih standarda i prakse. Takođe, prethodnih godina unaprijeđeno je proaktivno djelovanje, kao i prisustvo u javnosti.

Sistemski Zakon o zabrani diskriminacije iz 2017. godine značajno je unaprijeđen i usklađen sa zakonodavstvom Evropske unije (primarnim i sekundarnim pravom, posebno u dijelu koji uređuje definiciju, osnove i područja diskriminacije, značenje izraza, posebne oblike diskriminacije, te slučajeve koji se neće smatrati diskriminacijom. Zakon je, takođe, noveliran i u dijelu kaznenih mjera. Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, uz podršku TALEX misije i na osnovu preporuka Zaštitnika i međunarodnih eksperata, pristupilo je pripremi novog zakon.

B. Konkretno informacije o sprovođenju čl. 1-27 Pakta, uključujući u vezi sa prethodnim preporukama Komiteta

Ustanovni okvir u kojem se pakt sprovodi (član 2)

3. Vezano za prethodna zaključna zapažanja (par. 5), molimo da izvijestite o mjerama koje su preduzete za podizanje svijesti o Paktu među sudijama, tužiocima, advokatima i poslanicima, i navedite primjere slučajeva u kojima se na odredbe Pakta pozivalo u domaćim parnicama ili zakonodavnim postupcima.

U izvještajnom periodu, Centar za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu, kao i Uprava za ljudske resurse organizovali su niz obuka, konferencija sa ciljem podizanja svijesti o Paktu, u prvom redu obuke koje se odnose na antikorupcijske mjere, ratne zločine, zabranu diskriminacije, nasilje nad ženama i djecom, zabrane mučenja, trgovine ljudima, nezavisnost pravosuđa, prava na pravično suđenje i slobode izražavanja.

Antikorupcijske mjere (čl. 2 i 25)

4. Molimo da izvijestite o mjerama koje su preduzete za efikasnu borbu protiv korupcije, uključujući korupciju visokih zvaničnika i korupciju u pravosuđu, nepotizam i protekciju. Navedite korake preduzete za jačanje institucionalnih i operativnih kapaciteta tužilaca, sudija i policije za borbu protiv korupcije, i komentarišite prijavljenu neefikasnost i nedostatak dovoljne nezavisnosti Agencije za borbu protiv korupcije, niski stepen procesuiranja službenika umiješanih u korupciju, uključujući ograničen odgovor krivično-pravnog sistema na korupciju na visokom nivou.

Kroz mapiranje institucionalnog okvira u borbi protiv organizovanog kriminala i korupcije, 2015. godine, usvojen je Zakon o Specijalnom državnom tužilaštvu, dok je u skladu sa odredbama zakona konstituisano i Specijalno policijsko odjeljenje (u daljem tekstu SPO) koje obavlja policijske poslove u odnosu na krivična djela koja su u nadležnosti Specijalnog državnog tužilaštva (u daljem tekstu SDT). SPO je sa radom počelo u martu 2016. godine, kao organizaciona jedinica u okviru Uprave policije - Sektor kriminalističke policije. Poslovi i zadaci koji se vrše u SPO odnose se na krivična djela organizovanog kriminala bez obzira na visinu propisane. Polazeći od zakonskih nadležnosti, SPO postupa po nalogima SDT-a na bazi pravne regulative i zakonskih preduslova određenim zakonima kojima je regulisano krivično zakonodavstvo.

U svom početnom kapacitetu od 20 službenika za period 2016-2018. godine ostvareni su značajni rezultati, a kako je broj predmeta i obim posla prevezilazio postojeće stanje ljudskih resursa, Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Uprave policije iz 2019. godine, u SPO sistematizovana su 32 radna mjesta u tadašnjem Sektoru za borbu protiv organizovanog kriminala i korupcije. A Pravilnikom iz 2021. godine, SPO je organizacijski postavljeno u okviru Sektora za borbu protiv kriminala i prepoznata je potreba jačanja kadrovskih i tehničkih kapaciteta, pa je planirano povećanje broja službeničkih mjesta sa postojećih 32 na 50 sa akcentom na Grupnu za suzbijanje krivičnih djela visoke korupcije.

U cilju jačanja ljudskih resursa, povećan je broj tužilaca na radu u SPO, pa sa nekadašnjih 11 tužilaca koji su postupali u predmetima, sada u SPO tužilačku funkciju obavlja glavni specijalni tužilac, 9

specijalnih tužilaca, 2 državna tužioca upućena iz Višeg državnog tužilaštva u Podgorici i 2 državna tužioca upućena iz Osnovnog državnog tužilaštva u Podgorici.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o Državnom tužilaštvu iz 2021. doprinio je eliminisanju političkog uticaja na rad Državnog tužilaštva i unapređenju rada Tužilačkog savjeta. Uvedene su odredbe kojima se definiše sprečavanje sukoba interesa članova TS čime je dodatno ojačana njegova nezavisnost. Izabran je novi sastav TS.

Sudski savjet i Tužilački savjet u kontinuitetu sprovode postupak ocjenjivanja rada sudija i državnih tužilaca. Sa namjerom unapređenja disciplinskog okvira za sudije i tužioce, imenovani su disciplinski tužilac i disciplinsko vijeće, za Sudski i Tužilački savjet. Na temu disciplinske odgovornosti, redovno se sprovode obuke sudija i državnih tužilaca. Sagledavajući niz problema koji su prepoznati prilikom sprovođenja postupka ocjenjivanja nosilaca pravosudnih funkcija, Ministarstvo pravde je iniciralo izmjenu relevantnih propisa u cilju daljeg unapređenja sistema disciplinske odgovornosti u sudstvu i državnom tužilaštvu, posebno u dijelu koji se odnosi na utvrđivanje kvalitetnih zakonskih rješenja u pogledu mjerila i kriterijuma za ocjenjivanje.

U skladu sa Zakonom o spječavanju korupcije propisana je obaveza sudija i državnih tužilaca da u roku od 30 dana od dana stupanja na funkciju podnesu Agenciji za sprječavanje korupcije izvještaj o imovini i prihodima. Usvojeni su Etički kodeksi za sudije i državne tužioce i redovno se sprovode njihove obuke. Obrazovane su i komisije za praćenje poštovanja etičkih kodeksa od strane sudija i državnih tužilaca.

Na polju pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji, Vrhovni sud Crne Gore, kao i Vrhovno državno tužilaštvo imaju predstavnike u Radnoj grupi za pregovaračko poglavlje 23, čiji je fokus usmjeren na praćenje rezultata u oblasti prevencije i represije visoke korupcije.

U cilju djelotvorne borbe protiv korupcije, organi vlasti u Crnoj Gori su, u skladu sa Zakonom o spječavanju korupcije, u obavezi da donesu planove integriteta. Organ vlasti dužan je da plan integriteta učini dostupnim javnosti objavljivanjem na svojoj internet stranici ili na drugi odgovarajući način. Svake druge godine organ vlasti procjenjuje efikasnost i efektivnost plana integriteta u skladu sa pravilima za njegovu izradu i sprovođenje.

Takođe, nastavljen je trend rasta broja dostavljenih izvještaja o prihodima i imovini, usljed pojačanog informisanja i edukacije javnih funkcionera i evidentiran je značajan rast dostavljenih posebnih izvještaja o uvećanju njihove imovine.

Crna Gora je, u martu 2021. godine, potpisala Međunarodni sporazum o razmjeni podataka u svrhe provjere izjava o imovini, koji za cilj ima direktnu administrativnu razmjenu podataka koja se odnosi na prijavljenu imovinu između Strana potpisnica ovog Sporazuma. Ovaj Sporazum su, pored Crne Gore, potpisale i Srbija i Sjeverna Makedonija. Postupak ratifikacije je u toku.

U cilju efikasne borbe protiv korupcije, u periodu od 01.01. 2022. godine do 31.12. 2022. godine, u SDT-u je u 11 predmeta donijeta naredba o sprovođenju istrage protiv 76 fizičkih i 5 pravnih lica. U izvještajnom periodu, sa istragama iz prethodnog perioda nalazilo se u radu 35 predmeta u fazi istrage pokrenute protiv 201 fizičkog lica i 5 pravnih lica, dok je u istom periodu u 4 predmeta obustavljena istraga protiv 9 fizičkih lica.

U periodu od 01.01.2022. godine do 31.12. 2022. godine u SDT-u privremene mjere obezbjeđenja su donijete u 2 predmeta protiv 3 fizička i 5 pravnih lica, koje se odnose na novčana sredstva blokirana na računima 3 fizička i 4 pravna lica kao i nepokretnosti upisane na 1 pravno lice.

U istom periodu Višem sudu u Podgorici podnijeto je 6 optužnih predloga protiv 8 fizičkih lica i podignuto 11 optužnica protiv 73 fizička lica i 5 pravnih lica.

U okviru ostvarenih rezultata u borbi protiv visoke korupcije, važno je istaći da je pokrenut krivični postupak protiv bivšeg državnog tužioca u Osnovnom državnom tužilaštvu u Kotoru S.J., podnošenjem optužnog predloga Višem sudu u Podgorici, zbog krivičnog djela zloupotreba službenog položaja iz čl. 416 st. 1 Krivičnog zakonika Crne Gore. U ovom predmetu glavni pretres je u toku pred Višim sudom u Podgorici.

Takodje, pokrenut je i krivični postupak protiv bivše predsjednice Vrhovnog suda Crne Gore, V.M., zbog krivičnog djela protivzakonit uticaj iz čl. 422 Krivičnog zakonika Crne Gore, zloupotreba službenog položaja putem podstrekavanja iz čl. 416 Krivičnog zakonika Crne Gore, sudije Privrednog suda Crne Gore M.V.M., zbog krivičnog djela zloupotreba službenog položaja iz čl. 416 Krivičnog zakonika Crne Gore. SDT je protiv imenovanih funkcionera, nosilaca visokih pravosudnih funkcija i drugih lica, podiglo optužnicu, koju je, u postupku kontrole, Viši sud u Podgorici, potvrdio.

Pokrenut je i krivični postupak protiv predsjednika Privrednog suda Crne Gore B.J. zbog krivičnog djela zloupotreba službenog položaja iz čl. 416 Krivičnog zakonika Crne Gore. SDT je u ovom predmetu protiv

predsjednika Privrednog suda Crne Gore B.J. i drugih lica, podiglo optužnicu, koju je u postupku kontrole, Viši sud u Podgorici, potvrdio.

Nadalje, zbog korupcije na visokom nivou, pokrenut je krivični postupak, te nakon sprovedene istrage, podignuta optužnica protiv bivših odgovornih lica privrednog društva „13.Jul-Plantaže“ AD, i to V.V., Đ.R., S.Š., D.P., B.M.i V.M zbog postojanja osnovane sumnje da su učinili krivično djelo zloupotreba položaja u privrednom poslovanju iz čl. 272 Krivičnog zakonika Crne Gore.

Bivšim odgovornim licima privrednog društva „13.Jul-Plantaže“ AD, stavljeno je na teret da su djelovanjem suprotno interesima privrednog društva i na štetu privrednog društva, ustanovili obavezu u iznosu od 5.729,735,00 eura, gdje je usled djelimičnog izvršenja očigledno štetnog poravnanja drugom privrednom društvu „OMP Engineering“, pribavljena protivpravna imovinska korist u iznosu od 384.672,40 eura, a oštećenom privrednom društvu „13.Jul-Plantaže“ AD, nanijeta šteta. Predmetna optužnica je dostavljena Višem sudu u Podgorici na dalji postupak.

U cilju borbe protiv korupcije na visokom nivou, SDT je nakon sprovedene istrage, podiglo optužnicu protiv bivšeg izvršnog direktora „Investiciono razvojnog fonda Crne Gore“, AD Podgorica, Z.V., direktora sektora za finansijske i pravne poslove „Investiciono razvojnog fonda Crne Gore“, AD Podgorica, J.B. i direktora sektora za kredite i garancije „Investiciono razvojnog fonda Crne Gore“, AD Podgorica, okrivljenog Z.V., kao i protiv šefa kabineta izvršnog direktora „Investiciono razvojnog fonda Crne Gore“, AD Podgorica, S.R., zbog osnovane sumnje da su Z.V., J.B. i Z.V. izvršili krivično djelo zloupotreba položaja u privrednom poslovanju u pokušaju iz čl. 272 st.3 u vezi st.1. u vezi čl. 20 Krivičnog zakonika Crne Gore, a okrivljena S.R., krivično djelo zloupotreba položaja u privrednom poslovanju u pokušaju putem pomaganja iz čl. 272 st.3. u vezi st.1. u vezi čl. 20 i čl. 25 Krivičnog zakonika Crne Gore. Optužnica Specijalnog državnog tužilaštva podignuta protiv visokih funkcionera „Investiciono razvojnog fonda Crne Gore“, AD Podgorica, je potvrđena od strane Višeg suda u Podgorici i u toku je glavni pretres pred ovim sudom.

Takođe, zbog korupcije na visokom nivou, nakon sprovedene istrage, podignuta je optužnica i protiv službenika Agencije za nacionalnu bezbjednost Crne Gore, P.L., zbog osnovane sumnje da je, između ostalih krivičnih djela, izvršio i krivično djelo zloupotreba službenog položaja iz čl. 416 Krivičnog zakonika Crne Gore. Optužnica Specijalnog državnog tužilaštva podignuta protiv službenika Agencije za nacionalnu bezbjednost Crne Gore, P.L., dostavljena je na dalji postupak Višem sudu u Podgorici.

Zbog korupcije na visokom nivou, SDT je pokrenulo krivični postupak i protiv direktora Agencije za nacionalnu bezbjednost Crne Gore, D.P., zbog osnovane sumnje da je izvršio produženo krivično djelo zloupotreba službenog položaja iz čl. 416 st.1. u vezi čl. 49 Krivičnog zakonika Crne Gore. Pred Višim sudom u Podgorici u predmetnom postupku, je u toku glavni pretres.

SDT je, u cilju borbe protiv korupcije na visokom nivou, pokrenulo krivični postupak i protiv bivšeg direktora Uprave prihoda i carina, R.M. kao i drugih službenika Uprave prihoda i carina, kojima je naredbom o sprovođenju istrage SDT-a, stavljeno na teret postojanje osnovane sumnje da su izvršili krivično djelo zloupotreba službenog položaja iz čl. 416 Krivičnog zakonika Crne Gore i primanje mita iz čl. 423 Krivičnog zakonika Crne Gore. Istraga SDT-a, u ovom predmetu, je u toku.

Takođe, u okviru borbe protiv korupcije na visokom nivou, SDT je pokrenulo krivični postupak i protiv specijalnog tužioca SDT-a, S.Č., zbog osnovane sumnje da je izvršio više krivičnih djela zloupotreba službenog položaja iz čl. 416 Krivičnog zakonika Crne Gore. Istraga u ovom predmetu je u toku.

SDT je podiglo optužnicu protiv bivšeg vršioca dužnosti predsjednika Opštine Nikšić, D.P., zbog osnovane sumnje da je izvršio krivično djelo zloupotreba službenog položaja iz čl. 416 st.2. u vezi st.1. Krivičnog zakonika Crne Gore. U ovom predmetu Viši sud u Podgorici je donio prvostepenu presudu kojom je okrivljeni D.P. oglašen krivim zbog navedenog krivičnog djela i istovremeno obavezan da plati imovinsku korist koju je izvršenjem krivičnog djela pribavio drugom licu.

U cilju jačanja transparentnosti rada SDT-a, Godišnjim rasporedom poslova u SDT-u određen je tužilac portparol koji u koordinaciji sa glavnim specijalnim tužiocem, blagovremeno informiše javnost o svim važnim pitanjima vezanim za rad SDT-a.

Vrhovni sud Crne Gore je, u saradnji sa Vrhovnim državnim tužilaštvom, izradilo Smjernice o primjeni i ocjeni sporazuma o priznanju krivice. U tim smjernicama se, kao posebna preporuka, ističe da kod krivičnih djela iz oblasti organizovanog kriminala i visoke korupcije, sudovi prilikom ocjene da li treba usvojiti sporazum o priznanju krivice, treba sa više pažnje da cijene da li su ispunjeni svi uslovi iz čl. 302 st. 8 Zakonika o krivičnom postupku, a naročito da je sporazum u skladu sa interesima pravičnosti, a sankcija odgovara svrsi izricanja krivičnih sankcija.

Takođe treba istaći i opšte probleme koji ograničavaju kapacitete Specijalizovanog odjeljenja Višeg suda u Podgorici da efikasno rješava složene predmete organizovanog kriminala, visoke korupcije i pranja novca. Jedan od ključnih problema je nedostatak adekvatnih smještajnih kapaciteta za sudove,

što ima neposredan uticaj na funkcionisanje suda i na način na koji se krivični postupak odvija. Nadalje, postoje i specifični problemi u vezi sa raspoloživim ljudskim resursima, prvenstveno smanjenje broja sudija od avgusta 2021. godine. Naime, nakon utvrđivanja prestanka sudijske funkcije, došlo je i do brojnih napredovanja sudija iz osnovnih sudova u Specijalizovano odjeljenje Višeg suda u Podgorici i iz tog odjeljenja ka Apelacionom sudu, što se odrazilo i na dinamiku vođenja postupaka, a u konačnom i na presuđenje. Moguće rješenje u pogledu buduće prakse, može se pronaći u upućivanju sudija nakon napredovanja u sud višeg stepena, kako bi okončali rad na složenim predmetima koji su dovedeni do kraja. Na taj način bi spriječili pokretanje postupaka iznova i time poboljšali efikasnost postupaka.

Skupština Crne Gore je, 31. jula 2019. godine, donijela je Etički kodeks poslanika. A organizovane su i obuke na temu: „Sprečavanje sukoba interesa i lobiranje”. Učesnici su bili u prilici da unaprijede svoja znanja kada je u pitanju procedura prijavljivanja prihoda i imovine javnih funkcionera, kao i koju stečenu imovinu su javni funkcioneri obavezni da prijave a za koju ne postoji zakonska obaveza. Takođe, prisutnima su dodatno približene odredbe Zakona o sprječavanju korupcije, sa naglaskom na dio koji se odnosi na postojanje sukoba interesa i ograničenja u vršenju javnih funkcija. Na obuci je bilo riječi i o institutu lobiranja i kako je on zakonski definisan. Takođe, razgovarano je i o pravima i obavezama lobiste i lobiranog lica, kao i o tome - kako razlikovati dozvoljeno od nedozvoljenog lobiranja.

U Agenciji za sprječavanje korupcije (u daljem tekstu ASK) su u toku izvještajnog perioda izvršene određene organizacione i kadrovske izmjene na način što je usvojen novi Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta u Agenciji, reorganizovane su organizacione jedinice, pokrenuti su novi projekti u cilju unapređenja informacionog sistema ASK, internih procedura i razvoja politike otvorenih podataka u Agenciji.

U izvještajnom periodu Agencija je pokrenula 909 prekršajnih postupaka u prvih devet mjeseci rada 2021. godine, kao i organizovanjem 19 obuka o obavezama javnih funkcionera koje isti moraju ispuniti stupanjem na javnu funkciju.

Ističemo i da je u toku rad na izradi novog Zakona o sprječavanju korupcije, čije se usvajanje očekuje u narednom periodu.

Odgovorni za ranija kršenja ljudskih prava i pravo na efikasni pravni lijek (čl. 2, 6, 7, 14, 15, 16 i 26)

5. Vezano za prethodna zaključna zapažanja (par. 9) i ocjenu Komiteta o dopunskim informacijama od države potpisnice (vidi CCPR/C/124/2), molimo da odgovorite na zabrinutost da je ostvaren mali napredak u borbi protiv nekažnjivosti ratnih zločina i zločina protiv čovječnosti, navodno zbog restriktivnog tumačenja zakona, i dajte informacije, između ostalog, o:

(a) Preinačenoj presudi u predmetu Bukovica i pojasnite da li postoje planovi za ponovno otvaranje predmeta kako bi se odgovorni izveli pred lice pravde;

U predmetu "Bukovica" Viši sud u Bijelom Polju donio je presudu Ks.br. 6/11-10 od 3.10.2011. godine, kojom su svi optuženi oslobođeni od optužbe da su izvršili krivično djelo zločin protiv čovječnosti, a na osnovu čl.373 st.2 ZKP-a, jer nije dokazano da su učinili krivično djelo za koje su optuženi.

Apelacioni sud Crne Gore, presudom Ksž.br.1/12 od 22.03.2012. godine, povodom žalbi Vrhovnog državnog tužilaštva - Odjeljenja za suzbijanje organizovanog kriminala, korupcije, terorizma i ratnih zločina i punomoćnika oštećenih, a po službenoj dužnosti, preinačio presudu Višeg suda u Bijelom Polju Ks.br.6/11-10 od 3.10.2011. godine, tako što su optuženi oslobođeni od optužbe da su izvršili krivično djelo zločin protiv čovječnosti, ali na osnovu čl.373 st.1 ZKP-a CG, jer djelo za koje su optuženi po zakonu nije krivično djelo.

Nakon pravosnažnosti presude Vrhovno državno tužilaštvo Crne Gore podnijelo je zahtjev za zaštitu zakonitosti Vrhovnom sudu Crne Gore, zbog povrede odredaba krivičnog postupka-član 386 st.1 tač.8 i član 387 st.1 tač.1 s predlogom da se zahtjev uvaži i ne dirajući u pravosnažnu presudu utvrdi da postoje povrede zakona u korist optuženih. Odlukom Vrhovnog suda Kzz.br.11/12 od 21.01.2013.godine, odbijen je zahtjev za zaštitu zakonitosti kao neosnovan.

(b) Statusu postupaka u vezi sa osam predmeta ratnih zločina i zločina protiv čovječnosti i sedam predmeta ratnih zločina koji su navodno počinjeni na teritoriji Crne Gore ili susjednih država (vidi CCPR/C/MNE/CO/1/Add.1, par. 6);

(c) Datumima i kaznama izrečenim u četiri pravosnažne presude koje se spominju u dopunskim informacijama od države potpisnice (CCPR/C/MNE/CO/1/Add.1, par. 7);

U odnosu na tačku (b) i (c), pred sudovima u Crnoj Gori vođeno je sedam (7) krivičnih postupaka zbog krivičnih djela ratnih zločina i svi su pravosnažno okončani.

- Predmet "Morinj" - Pravosnažnom presudom Višeg suda u Podgorici Ks.br.19/12 oglašena su krivim četiri lica, zbog krivičnog djela ratni zločin protiv ratnih zarobljenika iz čl.144 KZ SRJ i izrečene su im kazne zatvora i to u trajanju od 4 godine (jedno lice), dvije godine (jedno lice) i tri godine (dva lica).
- Predmet „Deportacija muslimana“-Presudom Višeg suda u Podgorici Ks.br.6/12 od 22.11.2012.godine pravosnažno je oslobođeno 9 lica zbog krivičnog djela ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz čl.142 st.1 KZ SRJ, na osnovu čl.373 st.1 tač.2 ZKP, jer nije bilo dokaza da su optužena lica učinili krivično djelo za koje su optuženi.
- Predmet "Bukovica" – vidjeti odgovor 5a
- Predmet "Kaluderski laz" - Viši su u Bijelom Polju donio je presudu Ks.br.1/08 od 30.12.2013. godine, kojom su osam lica oslobođena od optužbe, zbog krivičnog djela ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz čl.142 st.1 KZ SRJ, na osnovu člana 373 st.1 tač.2 ZKP, jer nije dokazano da su optužbeni učinili krivično djelo za koje su optuženi. U toku je postupak po žalbi.
- Predmet "Štrpci" - Pravosnažnom presudom Višeg suda u Bijelom Polju, K.br.5/98 od 09.09.2002. godine, optuženi N. R. iz Despotovca, oglašen je krivim zbog krivičnog djela ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz čl.142 st.1 Krivičnog zakona Savezne Republike Jugoslavije i osuđen na kaznu zatvora u trajanju od 15 (petnaest) godina. Optuženi je kaznu izdržao.
- Predmet „Ubistvo porodice Klapuh“ - Pravosnažnom presudom Višeg suda u Podgorici K.br. 20/96 od 16.12.1996.godine, optuženi J.J., V. Z., K.R. i S. Z. oglašeni su krivim da su kao saizvršioци izvršili krivično djelo ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142 stav 1 u vezi člana 22 KZ SRJ i osudio ih na kaznu zatvora u trajanju od 20 godina, dok je optuženi G. V. oglašen krivim zbog krivičnog djela pomoć učiniocu posle izvršenog krivičnog djela iz člana 192 stav 2 KZ RCG i osuđen na kaznu zatvora u trajanju od 8 mjeseci, u koju je kaznu je uračunato vrijeme koje je proveo u pritvoru počev od 10.08.1992.godine do 30.04.1993.godine, tako da je optuženi u cjelosti izdržao kaznu zatvora na koju je osuđen. Svim optuženima je suđeno u odsustvu.
- Predmet Zmajević - U pravosnažno okončanom predmetu okrivljenog Z.V. zbog krivičnog djela ratni zločini protiv civilnog stanovništva iz čl. 142 st. 1 KZ SRJ (o kojem je kontinuirano izvještavano), Vrhovni sud Crne Gore je rješenjem KŽ-S II br. 4/20 od 29.09.2020. godine odbio kao neosnovanu žalbu branilaca okrivljenog i potvrdio rješenje Vrhovnog državnog tužilaštva Crne Gore Ktz.br. 1/20 od 07.07.2020. godine, kojim je odbijen kao neosnovan predlog odbrane za podizanje zahtjeva za zaštitu zakonitosti, protiv pravosnažne presude Višeg suda u Podgorici Ks.br. 2/17 od 05.06.2019. godine (osuđen na 14 godina zatvora) i Apelacionog suda Crne Gore Kžs.br. 14/19 od 18.11.2019. godine.
- Pred Višim sudom u Podgorici u toku je jedan krivični postupak protiv jednog okrivljenog lica zbog krivičnog djela ratni zločini i glavni pretres je u toku, izvode se dokazi saslušanja svjedoka. Na dužinu trajanja postupka u ovom predmetu bitno je uticala primjena međunarodne pravne pomoći, jer je veliki broj svjedoka iz Bosne i Hercegovine, kojima se pozivi za svjedočenje uručuju putem zamolnice.

(d) Trenutnom statusu Strategije za istraživanje ratnih zločina koju je usvojio Vrhovni državni tužilac 2015. godine i svim novim istragama o navodnim ratnim zločinima koje su pokrenute od 2016. godine i ishodu;

U skladu sa Strategijom za istraživanje ratnih zločina SDT je ostvarilo saradnju sa tužilaštvima država u okruženju, a u pravcu identifikacije izvršilaca krivičnih djela ratnih zločina koji su crnogorski državljani i eventualnog ustupanja predmeta koji su formirani u tim tužilaštvima, a u kojima su izvršioци crnogorski državljani.

U izvještajnom periodu, održani su brojni sastanci na kojem su prisustvovali Specijalni tužilac Crne Gore i rukovodioci i predstavnici tužilaštava država regiona, kao i predstavnici Komisija za nestala lica na kojim sastancima je precizirana i dogovorena buduća saradnja tužilaštava u pravcu identifikacije zajedničkih regionalnih prioriteta za poboljšanje regionalne saradnje, te razmjeni podataka i dokaza u procesuiranju izvršilaca krivičnih djela ratni zločini.

Specijalni tužilac koji radi na predmetima ratnih zločina održao je više bilateralnih sastanaka sa tužiocima u Tužilaštvu Bosne i Hercegovine, Tužilaštvu za ratne zločine Republike Srbije i Tužilaštvu Republike Hrvatske, gdje su obavljene konsultacije i razmijenjeni podaci i dokazi u vezi konkretnih predmeta koji su formirani u tim tužilaštvima, a u kojima se vrše provjere da li su u izvršenju krivičnih

djela ratnih zločina počinjenih na teritoriji tih država učestvovali kao izvršioc i državljani Crne Gore, te eventualnog ustupanja dokaza SDT-u.

SDT je postupalo povodom zamolnica za pružanje međunarodne pravne pomoći Tužilaštva Republike Srbije, Tužilaštva Bosne i Hercegovine, Tužilaštva Republike Hrvatske, Tužilaštva Republike Kosovo, Međunarodnog krivičnog suda iz Haga (EULEX Kosovo) povodom kojih su prikupljeni potrebni podaci, dokazi i dokumentacija, sprovedene radnje saslušanja okrivljenih lica, svjedoka.

Vlada Crne Gore je pripremila izmjene i dopune Zakonika o krivičnom postupku, na osnovu preporuka Rezidualnog mehanizma u Hagu, po kojima će dokazi pribavljeni u postupcima u Hagu moći da se koriste pred crnogorskim sudovima. Time će određeni postupci biti ubrzani, a postoji osnovano uvjerenje da će se na osnovu tih dokaza započeti novi postupci.

U periodu od 01.1.-31.12. 2022. godine, u SDT-u je bilo u radu 12 predmeta u kojima se sprovede postupci izviđaja, te preduzimaju potrebne mjere i radnje u pravcu prikupljanja pravno relevantnih dokaza. Tako je u jednom predmetu formiranom povodom podataka i dokaza dostavljenih od strane Kancelarije tužilaštva Međunarodnog rezidualnog mehanizma za krivične sudove u Hagu, upućen zahtjev za izmjenu zaštitnih mjera, Međunarodnom rezidualnom mehanizmu za krivične sudove u Hagu, koji je djelimično odobrio zahtjev, odbijajući isti u najvećem dijelu, a na koju odluku je SDT izjavilo žalbu, koja žalba je odbijena. U predmetu su prikupljena potrebna obavještenja od jednog lica, a državna tužiteljka i savjetnik su imali sastanak sa predstavnicima tužilaštva Bosne i Hercegovine. Takođe, upućena je zamolnica za međunarodnu pravnu pomoć Bosni i Hercegovini i dobijen odgovor po istoj.

U periodu od 01.1.-31.12. 2022. godine, u 5 predmeta, SDT je postupalo povodom zamolnica i to povodom 2 zamolnice Okružnog javnog tužilaštva u Trebinju i povodom 3 zamolnice Tužilaštva Bosne i Hercegovine, kojima je zahtijevano pribavljanje dokaza i podataka relevantnih za krivične postupke, te saslušanja lica u svojstvu osumnjičenog. U 4 predmeta je postupljeno po zamolnicima, a u 1 predmetu je postupanje po zamolnici u toku.

(e) Preduzetim mjerama i postignutom napretku u cilju: (i) inkriminisanja prisilnog nestanka u skladu sa međunarodnim standardima; (ii) razjašnjavanja sudbine i lokacije osoba koje su nestale tokom rata, od kojih su neke možda bile žrtve prisilnog nestanka, redovnog obavješćavanja porodica žrtava o statusu i ishodu istraga, privođenju počilaca pravdi i obezbjeđivanju potpune odštete za žrtve.

Iako Crna Gora ne inkriminiše zasebno krivično djelo opisano čl. 2 i 4 Konvencije, ono je inkorporirano u krivičnim djelima: protivpravno lišenje slobode iz člana 162; otmica iz člana 164, zločin protiv čovječnosti iz člana 427 i ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 428. Zaštitni objekat krivičnog djela iz člana 162 jeste sloboda čovjeka i to pravo na slobodu kretanja, a radnja je postavljena kao zatvaranje, držanje zatvorenog, ili protivpravno oduzimanje ili ograničavanje slobode kretanja na drugi način. Radnja izvršenja osnovnog oblika krivičnog djela iz člana 164 sastoji se u odvođenju ili zadržavanju nekog lica upotrebom sile, prijetnje, obmane ili na drugi način. Ovo krivično djelo sadrži elemente krivičnog djela protivpravnog lišenja slobode, prinude i iznude. Jedna od radnji izvršenja krivičnog djela iz člana 427 je „zatvaranje ili otmica lica bez davanja informacija o tome kako bi im se uskratila pravna zaštita“, dok kao jednu od radnji izvršenja krivičnog djela iz člana 428 predstavlja „protivpravna lišavanja slobode i zatvaranja“.

U Višim sudovima u Podgorici i Bijelom Polju od 2009. godine funkcioniše Služba za podršku svjedocima/oštećenima tj. žrtvama ratnih zločina, s ovlašćenim licima za podršku oštećenima/svjedocima u predmetima za ovo krivično djelo. U cilju informisanja javnosti o radu Službi publikovan je i Informator koji sadrži detaljne informacije o mjesno i stvarno nadležnim sudovima, važnosti svjedočenja pred sudom i samom svjedočenju (bezbjednost-mjere zaštite, ko može biti saslušan kao svjedok, a ko oslobođen od dužnosti svjedočenja, šta je predočavanje, a šta suočenje, ko može svjedoku postaviti pitanja, šta kad se završi svjedočenje), informacije o radu Službe (prvi kontakt sa sudom, podrška) i kontakt podaci lica koja su ovlašćena da pruže podršku svjedocima/oštećenima. Ovlašćena lica iz Službe za podršku na raspolaganju su da odgovore na pitanja, da daju objašnjenja u vezi sa radom suda, krivičnim postupkom, mjestom sjedenja u sudnici i da učine sve što mogu kako bi svjedočenje za žrtvu predstavljalo pozitivno iskustvo, a ne nelagodnost. Informator je javno publikovan i distribuiran sudovima, a nalazi se i na portalu sudova www.sudovi.me.

6. Vezano za prethodna zaključna zapažanja (par. 6), molimo da izvijestite o svakom sveobuhvatnom aranžmanu odštete za žrtve ratnih zločina i pojasnite da li on, uz odštetu, podrazumijeva mjere povraćaja, zadovoljenja, oporavka i garancije da se neće ponoviti. Molimo da dostavite podatke o broju žrtava ili njihovih porodica kojima su domaći sudovi odobrili odštetu, kao i o broju odbijenih zahtjeva, povučenih zahtjeva i obustavljenih postupaka, uz navođenje razloga.

Svim žrtvama ratnih zločina ili njihovim porodicama u Crnoj Gori garantovan je pristup pravdi, kompenzaciji i reparaciji. U parničnim postupcima, koje žrtve ratnih zločina pokrenu tužbama za naknadu nematerijalne i/ili materijalne štete, sudovi postupaju na način što primjenjuju odredbe Zakona o obligacionim odnosima i Zakona o parničnom postupku.

U periodu do 2019. godine ukupno je dosuđeno 5.714.656,20 eura naknade. Odbijeno je pet tužbenih zahtjeva, četiri postupka su obustavljena, dok je u 20 predmeta tužba povučena. Povodom predmeta "Morinj" sudovi su donijeli 154 odluke kojima je pravosnažno usvojen tužbeni zahtjev i ukupno dosuđeno 1.485.510,20 eura. Jednom odlukom je odbijen tužbeni zahtjev, četiri postupka su obustavljena, dok je u šest predmeta tužba povučena. Povodom predmeta "Deportacija" u ukupno 42 predmeta zaključeno je sudsko poravnanje kojim se tužena Država Crna Gora obavezala da tužiocima na ime naknade materijalne i nematerijalne štete isplati ukupan iznos od 4.135.000,00 eura. Povodom predmeta "Štrpci" tužbeni zahtjev je pravosnažno usvojen u tri predmeta, od kojih je u dva ukupno dosuđeno 61.146,00 eura, a u trećem 4.200.000,00 dinara (oko 33.000,00 eura). Povodom slučaja "Bukovica" u tri predmeta je odbijen tužbeni zahtjev. Povodom slučaja "Kaluderski Laz" u jednom predmetu je odbijen tužbeni zahtjev dok je u 14 predmeta tužba povučena.

Ukazujemo da su pravni osnovi ranije podnijetih tužbi (do septembra 2018. godine) i tužbi, koje su podnijete nakon tog perioda, različiti. Naime, u ranijim tužbama, pravni osnov je bio naknada nematerijalne štete zbog povrede prava ličnosti, mučenja, nečovječnog i ponižavajućeg postupanja, dok u kasnijim tužbama pravni osnov predstavlja novi vid naknade nematerijalne štete - zbog umanjavanja opšte životne aktivnosti i pretrpljenih fizičkih bolova i straha.

U odnosu na građanske postupke u kojima je sud odlučivao o tužbama za naknadu štete žrtvama/oštećenima krivičnim djelom ratnih zločina, u periodu od 2018. do 2022. godine donijete su 62 pravosnažne presude.

Zabrana diskriminacije, prava manjina i zabrana zagovaranja nacionalne, rasne ili vjerske mržnje (čl. 2, 20, 26 i 27)

7. Vezano za prethodna zaključna zapažanja (par. 19), molimo da izvijestite o preduzetim mjerama i postignutom napretku u vezi sa efikasnom borbom protiv kontinuirane diskriminacije Roma, Aškalija i Egipćana, naročito u pogledu pristupa zapošljavanju, obrazovanju, stanovanju, zdravstvenoj zaštiti, socijalnoj zaštiti i javnim uslugama, kao i rastu njihovog učešća u političkom i javnom životu.

U cilju zaštite romske i egipćanske populacije u Crnoj Gori od rasizma, anticiganizma i svih oblika diskriminacije, Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava pokrenulo je inicijalni sastanak sa ciljem izrade akreditovanog programa za borbu protiv anticiganizma za rad sa državnim službenicima i mladima. Ovaj program će obuhvatiti razne analize, statističke podatke, istraživanja, poteškoće i izazove sa kojima se suočavaju romska i egipćanska populacija u cilju njihove zaštite od bilo kojeg oblika diskriminacije prema navedenoj zajednici.

U oblasti stanovanja kroz Regionalni i stambeni program izgrađeno je 233 stambene jedinice za građane romske i egipćanske zajednice u Podgorici, Nikšiću i Beranama, čime je stambeno zbrinuto preko 1000 osoba, a koji je značajno doprinio zatvaranju kampa Konik (najvećeg kolektivnog kampa za raseljena lica u Crnoj Gori) kao i ostalih kolektivnih centara za smještaj raseljenih i interno raseljenih lica. Međunarodna organizacija HELP, uz podršku donatora realizovala je više projekata finansiranih od strane Vlade SR Njemačke, Evropske unije, UNHCR-a čime je obezbijeđeno 100 stambenih jedinica u opštinama Podgorica, Nikšić, Tivat, Berane, Pljevlja i Herceg Novi. Planirana je podrška građanima romske i egipćanske populacije u procesu legalizacije objekata koji nemaju smetnju za legalizaciju. U tu svrhu formirana je komisija, sa zadatkom da se odaberu porodice kojima će se pružiti pomoć u tom dijelu, a pripremljen je i javni poziv za odabir 18 porodica. **U oblasti zapošljavanja** standardizovana su nova zanimanja za pripadnike romske i egipćanske populacije (saradnik u socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana u oblasti: obrazovanja, zdravstva, zapošljavanja i socijalne zaštite). Otvorene su kancelarije za Rome i Egipćane u lokalnim upravama u Podgorici, Bijelom Polju, Nikšiću, gdje su pripadnici romske i egipćanske populacije zaposleni. Obezbijeđeno je radno mjesto za Rome na mjesto urednika Romskog programa na nacionalnoj televiziji RTCG sa visokim obrazovanjem. Po prvi put u Crnoj Gori imamo zaposlenog Roma koji je rukovodilac sektora za zaštitu djece i mladih u Centru za socijalni rad u opštini Herceg Novi. U oblasti zdravstva zaposlena su tri saradnika: dva saradnika u Domu zdravlja Podgorica i jedan saradnik u Domu zdravlja Berane. Oni su primljeni u stalni radni odnos i finansiraju se iz Budžeta Crne Gore. Zavod za zapošljavanje kontinuirano sprovodi aktivnosti aktivne politike zapošljavanja, programe obrazovanja i stručnog osposobljavanja odraslih, aktivnosti uključivanja građana romske i egipćanske zajednice kroz sezonsko zapošljavanje, kao i u programe javnih radova. Za naredni period projektovano je zapošljavanje 40 saradnika u oblasti zdravstva, zavoda za zapošljavanje i socijalne zaštite u 11 opština u Crnoj Gori gdje je nastanjena romska i egipćanska populacija. U 2022. godini u mjere aktivne politike zapošljavanja uključeno je 15 lica pripadnika romske i egipćanske populacije,

odnosno 1,46 % u odnosu na ukupan broj učesnika ovih mjera (1.028). Kroz projekat, realizovan od strane njemačke organizacije HELP, u okviru SOPEES 2015-2017, angažovano je 34 saradnika/saradnice u socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana u oblasti socijalne zaštite, zdravstvene zaštite i zapošljavanja na 12 mjeseci. Nakon završetka projekta u oktobru 2022. godine organizacija HELP je iz svojih sredstava od 15.10.2022. do 31.12.2022. godine finansirala 21-og saradnika/saradnicu (od ukupno 34) i to one saradnike koji su se pokazali kao najbolji dok je trajao projekat. Ministarstvu ljudskih i manjinskih prava su Zakonom o budžetu za 2023. godinu odobrena sredstva da se navedeni saradnici (njih 21) angažuju do maksimalno još na godinu dana po ugovoru o radu na određeno, i MLJMP je zaključilo Ugovore o radu počev od 01.01.2023. godine sa 21-im saradnikom i oni će se finansirati iz budžeta CG. Radiće na istim pozicijama na kojima su radili i kroz navedeni projekat. **U oblasti obrazovanja** nastavilo se sa angažovanjem saradnika/ca u socijalnoj inkluziji RE. Do sada je zaposleno 22 saradnika (medijatora) u osnovnim školama u Podgorici, Nikšiću, Baru, Beranama, Ulcinju, Herceg Novom i Tivtu. Ova praksa se pokazala kao izuzetno korisna za obuhvat djece RE populacije sistemom obrazovanja čime se rješavaju mnogi problemi kao što su redovno pohađanje nastave, komunikacija između roditelja i nastavnika, te motivacije djece da nastave sa školovanjem. U 2022. godini organizovana je obuka za saradnike u socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana u obrazovanju. Od ukupno 23 prijavljena kandidata, obuku je pohađalo 19 kandidata pripadnika RE zajednice, koji su stekli zvanje "Saradnik u socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana u obrazovanju". Program obrazovanja za osposobljavanje za zanimanje organizator/ka socijalne inkluzije Roma i Egipćana u obrazovanju, iniciralo je i finansiralo Ministarstvo prosvjete. U oblasti obrazovanja zabilježen je značajan porast broja upisane romske i egipćanske djece u školama. Poređenja radi u školskoj 2015/16 osnovnu školu pohađalo je 1438 učenika romske i egipćanske zajednice, dok je srednju školu pohađalo 99 učenika. U osnovnim školama tokom školske 2022/2023. godine, od I do IX razreda ima 1833 osnovaca RE populacije (M 950 - Ž 883), dok je u srednjim školama školske 2022/2023. godine, upisano je 214 srednjoškolaca/ki (M 122 - Ž 92). Vezano za broj studenta, na konkursu za dodjelu stipendija, prijavljeno je 14 studenta/kinja RE zajednice. Broj studenata romske i egipćanske zajednice u akademskoj 2022/2023. godini, koji su se prijavili za dodjelu stipendija je 14.

Ministarstvo prosvjete je obezbjedilo udžbenike za sve učenike osnovnih škola. Takođe, obezbjeđen je besplatan prevoz za oko 600 učenika/ca osnovnih škola RE populacije u Podgorici, Nikšiću, Beranama i Cetinju. Za besplatan boravak u studentskom domu za studente romske i egipćanske zajednice primjenjuje se princip afirmativne akcije. U skladu sa Akcionionim planom za sprovođenje Strategije socijalne inkluzije Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2021-2025, studentski domovi, u okviru svojih smještajnih kapaciteta, namjenski opredjeljuju do 5% kapaciteta za smještaj studenata sa invaliditetom, studenata RE populacije i korisnicima materijalnog obezbjeđenja. Trenutno besplatan smještaj koriste dva studenta/kinje pripadnosti RE zajednice. Program osnovnog obrazovanja odraslih je, u 2021 godini, realizovan u četiri licencirane ustanove za obrazovanje odraslih, i to u JU Osnovna škola Pavle Žižić, Bijelo Polje, JU Škola za srednje i više stručno obrazovanje »Sergije Stanić« Podgorica, JU Osnovna škola »Marko Miljanov« Podgorica, i u JU Osnovna škola »Radoje Čizmović« Nikšić. Ukupno je bilo uključeno 168 polaznika/ca: 12 polaznika/ca elementarnog funkcionalnog opismenjavanja i 156 polaznika/ca programa osnovnog obrazovanja odraslih. U toku 2022. godine ukupno 75 djece je pohađalo programe podrške u obrazovanju, socijalizaciji i razvoju. To podrazumijeva jednom sedmično dolazak svakog djeteta i usvajanje znanja i vještina u skladu sa razvojem i uzrastom. Program pohađaju djeca osnovno školskog uzrasta i podijeljena su u različite programe u zavisnosti od načina podrške. Individualnu podršku u savladavanju školskog gradiva je imalo 36 djece, sa kojima je održano 403 individualnih časova. Ukupno 39 djece osnovnog školskog uzrasta pohađalo je grupne časove koji se odnose na opismenjavanje i savladavanje elementarnih vještina. **U oblasti zdravstvene zaštite**, zdravstvene ustanove u Crnoj Gori tretiraju sve građane kao „korisnike zdravstvenog sistema“, odnosno ne pravi se razlika po etničkoj pripadnosti i zdravstvena zaštita je jednako dostupna svim građanima Crne Gore, pa tako i pripadnicima romske i egipćanske populacije. Prema istraživanju iz 2016. godine, 43.5 % ispitanika je odgovorilo da posjeduje zdravstvenu knjižicu, dok prema istraživanju iz 2020. godine čak 90.9% ispitanika je odgovorilo da posjeduje zdravstvenu knjižicu. Svi Domovi zdravlja su redovno obavljali vakcinaciju djece po Programu obavezne imunizacije. Osim toga redovno su realizovane kampanje o značaju reproduktivnog zdravlja, sa akcentom na Romkinje i Egipćanke, kao i preventivni pregledi za građane romske i egipćanske zajednice. Takođe, realizovane su brojne radionice za pripadnike romske i egipćanske zajednice o značaju preventivnih pregleda, prevenciji ranih brakova i značaju održavanja lične higijene za zdravlje. Kada je riječ o rješavanju **pravnog statusa** što je bitan preduslov za postizanje uspjeha u integraciji romske populacije i interno-raseljenih i raseljenih lica, Crna Gora je u ovoj oblasti ostvarila značajne rezultate. U periodu od 7.11. 2009. do 1.01. 2021. godine, od 15.251 zahtjev za odobrenje stalnog nastanjenja i privremenog boravka do tri godine koje su podnijela raseljena i interno raseljena lica, riješeno je 15.111 zahtjeva, dok je po 140 zahtjeva postupak u toku, odnosno manje od 1% zahtjeva. Takođe, Crna Gora je, kao jedna od dvadesetak država svijeta sa posebnom procedurom za utvrđivanje statusa lica bez državljanstva, u prethodnom periodu ostvarila

vidljiv napredak u ovoj oblasti, a u narednom periodu naša država ima priliku da u potpunosti riješi pitanje statusa lica bez državljanstva.

Kada je u pitanju **učešće Roma i Egipćana u političkom i javnom životu** redovno se održavaju radionice za motivisanje i ohrabrenje pripadnika Roma/kinja i Egipćana/ki za političku participaciju. Veoma značajni broj Roma uključen je i djeluje preko nevladinih organizacija, ali i preko Romskog savjeta koja je krovna institucija za djelovanje Roma u Crnoj Gori u ostvarivanju njihovih prava, koji u skladu sa Zakonom o manjinskim pravima i slobodama predstavlja i zastupa ovu zajednicu. Romski savjet je, 18. novembra 2021. godine, podnio Skupštini Crne Gore Inicijativu za smanjenje aktuelnog cenzusa sa 0,70 na 0,35%, po sistemu afirmativne akcije, što bi podrazumijevalo izmjenu Zakona o izboru odbornika i poslanika. U toj Inicijativi se navodi da Romi kao ravnopravan politički subjekt u Crnoj Gori još uvijek ne postoje i glas Roma se ne čuje tamo gdje se odlučuje, a to je u Parlamentu Crne Gore, pa Romi ne mogu na adekvatan način da artikulišu političke interese, preko svojih izabranih predstavnika u crnogorskom parlamentu, što dovodi do toga da njihovi problemi ostaju neprimijećeni. Iz Romskog savjeta takođe ističu da je neophodno da sastav parlamenta u potpunosti odražava sve društvene raznolikosti i garantuje političku jednakost. Inicijativa je, u skladu sa Poslovnikom Skupštine Crne Gore, proslijeđena i Vladi Crne Gore.

Odbor za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore, povodom obilježavanja Međunarodnog dana Roma, 7. aprila 2021. godine organizovala je Tematsku sjednicu "Djeca su djeca" u svjetlu podrške Javnoj kampanji iz marta 2020. godine protiv dječjih ugovorenih brakova kao jedan od ciljeva utvrđenih Deklaracijom partnera Zapadnog Balkana o integraciji Roma u sklopu procesa proširenja Evropske unije, potpisano u Poznanju 2019. godine. Takođe, predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode, članovi Odbora i Stručna služba, učestvovali su na Multilateralnom sastanku Mreže odbora za ljudska prava i rodnu ravnopravnost Zapadnog Balkana (HUGEN), formirane u okviru Projekta Vestminsterske fondacije za demokratiju koji se realizuje od aprila 2019. do marta 2022. godine, na temu „Unapređenje položaja romske zajednice- primjena regionalne deklaracije o integraciji Roma iz Poznanja“, održanom putem onlajn platforme 29. septembra 2021. godine. Važnim smatramo i učešće predsjednika i službe Odbora za ljudska prava i slobode učestvovala su i na Regionalnoj konferenciji „Inkluzivne politike za Rome“ održanoj 8. decembra 2021. godine u hibridnom formatu. Konferenciju je organizovao Pododbor za pitanja Roma Narodne skupštine Republike Srbije u saradnji sa Mrežom odbora za ljudska prava i rodnu ravnopravnost Zapadnog Balkana (HUGEN) i Vestminsterskom fondacijom za demokratiju, uz podršku Misije OEBS-a u Srbiji.

U cilju dalje afirmacije i uključivanja romske i egipćanske zajednice u društveni, ekonomski, kulturni i politički život Crne Gore, Vlada Crne Gore je donijela Strategiju za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Crnoj Gori za period 2021–2025 godine sa Akcionim planom za period 2021/2023 Glavni strateški cilj navedenih dokumenata je je poboljšanje socio-ekonomskog i pravnog položaja Roma i Egipćana u Crnoj Gori, kroz izgradnju inkluzivnog i otvorenog društva zasnovanog na borbi i eliminisanju svih oblika diskriminacije, anticiganizma i siromaštva. U dokumentu se naglašava da je radi realizovanja strateškog cilja na svim nivoima društva potrebno uspostaviti adekvatna systemska rješenja koja će omogućiti efikasniji pristup u oblastima u kojima su pripadnici romske i egipćanske zajednice najugroženiji. U novembru 2022. godine, imenovan je i nacionalni koordinator za praćenje sprovođenja navedene Strategije.

Crna Gora je, povodom sprovođenja i implementacije Poznanjske deklaracije zemalja Zapadnog Balkana, organizovala treći ministarski sastanak o integracija Roma u cilju unapređenja položaja Roma u navedenim zemljama.

Zajednički program Evropske unije i Savjeta Evrope ROMACTED usmjeren je na osnaživanje članova romske i egipćanske zajednice, kao i na pružanje podrške partnerskim opštinama (Bar, Berane, Bijelo Polje, Herceg Novi, Nikšić, Tivat i Ulcinj) i Glavnom gradu Podgorica da što kvalitetnije sprovedu proces socijalne inkluzije Roma i Egipćana. Aktivnosti su realizovane uz angažovanje organizacije za podršku NVO „Mladi Romi“, koja je koordinirala radom u sedam opština, dok je NVO „Građanska alijansa“ bila zadužena za sprovođenje programa u Podgorici – Kampu Konik, sa zadatkom da se obezbijedi što efikasnija realizacija AP za Strategiju za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Crnoj Gori za period 2021–2025 godine.

U okviru ROMACTED programa do sada je formirano šest opštinskih radnih grupa koje okupljaju predstavnike romske i egipćanske zajednice i relevantnih lokalnih institucija i ostalih subjekata, koji zajedno rade na dogovoru oko rješavanja identifikovanih problema i izazova. Organizovani su sastanci na kojima su analizirane sprovedene procjene potreba zajednice i kapaciteta opština; predstavljen koncept odgovornog budžetiranja i napravljeni zajednički planovi akcija u skladu sa njim; predstavljen je projektni ciklus, uslovi za apliciranje za ROMACTED mini grantove i dogovorene zajedničke ideje za pripremu aplikacija. Sve ROMACTED partnerske opštine (i Glavni grad) su dobili mogućnost da apliciraju za podršku kroz ROMACTED mini grantove. Poziv za dostavljanje aplikacija je bio otvoren od

kraja novembra do kraja decembra 2022. godine i odnosio se na dvije akcije – prva je bila usmjerena na manje inicijative/akcije za odgovor na potrebe romske i egipćanske zajednice u različitim oblastima, dok je druga bila fokusirana na akcije na ublažavanju posljedica COVID-19.

Socijalni servisi Udruženja roditelji namijenjeni su djeci koja žive u ekstremnom siromaštvu, među kojima ima djece RE populacije, djece iz jednoroditeljskih, hraniteljskih porodica, odnosno svih kojima se procjenjuje da je potrebna dodatna podrška i osnaživanje. Cilj ovih servisa je podrška u obrazovanju i socijalna integracija.

8. Vežano za prethodna zaključna zapažanja (par. 8), molimo da navedete mjere preduzete u borbi protiv diskriminacije i predrasuda prema lezbejkama, homoseksualcima, biseksualnim, transrodnim i interseksualnim osobama i za suzbijanje prijavljenog rasta zločina iz mržnje i govora mržnje prema njima i nedovoljnog procesuiranja takvih djela. Izvijestite i o statusu nacrtā Zakona o životnom partnerstvu lica istog pola.

Crna Gora je posvećena unapređenju zakonodavnog i strateškog okvira u oblasti ostvarivanja i zaštite ljudskih prava i sloboda LGBTI. Tako je Zakonom o zabrani diskriminacije zabranjena diskriminacija po osnovu seksualne orijentacije, rodnog identiteta i interseksualnih karakteristika, dok je članom 9 Zakona propisano šta se smatra govorom mržnje.

Nakon uspješne realizacije Strategije za unapređenje kvaliteta života LGBTI osoba 2013-2018, u toku je realizacija Strategije za period 2019-2023. Prethodnom Strategijom uspostavljen je osnovni normativni okvir za zaštitu LGBTI osoba od diskriminacije i nasilja, a sastavni dio nove Strategije jeste izrada Zakona o pravnom prepoznavanju roda na bazi samoopredjeljenja čije je donošenje predviđeno do kraja 2023. godine.

Kroz implementaciju aktivnosti predviđenih godišnjim akcionim planovima, realizovane su brojne i kontinuirane obuke o ljudskim pravima za senzibilan rad sa LGBTI osobama, na osnovu utvrđenog „Nastavnog plana za edukaciju državnih službenika, nosioca pravosudnih funkcija i zaposlenih u drugim organima, organizacijama ili institucijama koji dolaze u kontakt sa slučajevima diskriminacije“. U proteklom periodu, aktivnosti su obuhvatile senzitivizaciju i unapređenje kapaciteta i znanja značajnog broja policijskih službenika, sudija, tužilaca, medicinskih radnika i stručnih radnika u osnovnim i srednjim školama, kao i stručnih radnika u oblasti socijalnog rada i socijalnih politika, unapređenu bazu znanja kada govorimo o percepciji građana i percepciji učenika srednjih škola u odnosu na seksualnu orijentaciju, rodni identitet i polne karakteristike, kroz implementirana istraživanja, ali i kreirane publikacije za specifične kategorije profesionalaca iz različitih oblasti. Važno je navesti da je značajan broj građana i građanki iz LGBTI zajednice, njihovih prijatelja i članova porodice informisano o njihovim pravima u oblasti prekršajno-pravne i krivično-pravne zaštite od diskriminacije i nasilja, a formirana je i nacionalna fokal point mreža predstavnika/ca lokalnih samouprava za promociju i zaštitu ljudskih prava LGBTI osoba.

Diskriminacija LGBTI osoba inkriminisana je i Krivičnim zakonikom Crne Gore, u kojem je posebnim članom propisano kao otežavajuću okolnost prilikom odmjeravanja kazni za krivično djelo učinjeno iz mržnje po osnovu seksualne orijentacije ili rodnog identiteta drugog lica.

Kada je u pitanju konstatacija da su krivična gonjenja za zločine iz mržnje i govora mržnje prema LGBTI osobama nedovoljna naglašavamo, takvo stanje prepoznato novom LGBTI Strategijom i predviđene mjere na jačanju kapaciteta policije, pravosuđa i tužilaštva u prepoznavanju i procesuiranju zločina iz mržnje i govora mržnje prema LGBTI osobama i daljem jačanju povjerenja između policije i LGBTI zajednice.

Takođe, urađena je Analiza primjene krivičnog i antidiskriminacionog zakonodavstva sa fokusom na zaštitu od zločina iz mržnje i govora mržnje, koju je iniciralo Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, a podržana od strane Savjeta Evrope u okviru „Horisontal fascility“ programa za Zapadni Balkan i Tursku. Analiza je ukazala na sve izazove sa kojima se suočavaju pravosudni organi i druge nadležne institucije u odnosu na procesuirane slučajeve u kojima su LGBTI osobe oštećena strana odnosno na izazove u implementaciji, prije svega, Krivičnog zakonika i Zakona o zabrani diskriminacije čime su obuhvaćeni slučajevi i na krivičnom i na prekršajnom nivou.

Formiran je Tim povjerenja u cilju jačanja saradnje između Uprave policije i LGBTI zajednice. Uspostavljena je mreža obučanih policijskih službenika za kontakt sa LGBTI osobama, čime je dodatno ojačana bezbjednost LGBTI osoba. Ova mreža uključuje sve centre/odjeljenja bezbjednosti u zemlji.

Zakon o životnom partnerstvu lica istog pola (Sl. list CG", br. 67/2020) donesen je u julu 2020. godine, a sa primjenom je počeo u julu 2021. godine čime je učinjen veliki korak u pogledu daljeg jačanja i unapređenja ljudskih prava LGBTI osoba u Crnoj Gori. Ovim zakonom se implementiraju postojeći međunarodni standardi, prije svega, oni koji su propisani Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. Zakon o životnom partnerstvu za osnov ima najrasprostranjeniji model

uređenja istopolnih zajednica tj. životno partnerstvo, a kao najbolje rješenje zakonodavca pri uređenju životne zajednice dva lica istog pola prepoznat je u najvećem broju evropskih zemalja. Od početka implementacije Zakona registrovano je preko 20 životnih partnerstava.

U oktobru 2022. godine održana je deseta povorka ponosa u Crnoj Gori, koja je protekla bez posebnih mjera obezbjeđenja, što je pokazatelj napretka društva u smislu tolerancije i poštovanja različitosti.

Jednakost između muškaraca i žena (čl. 2, 3, 23, 24 i 25)

9. Molimo da prokomentarišete navodno ograničen napredak u postizanju rodne ravnopravnosti i izvijestite, između ostalog, o mjerama preduzetim za efikasno suzbijanje: (a) duboko ukorijenjenih rodni stereotipa i patrijarhalnih stavova; (b) prijavljenog upornog postojanja dječijih brakova u zajednicama Roma, Aškalija i Egipćana; i (c) prakse selektivnih abortusa. Vezano za prethodna zaključna zapažanja (par. 10), molimo navedite napredak postignut u postizanju jednake zastupljenosti žena u političkom i javnom životu, uključujući u parlamentu, izvršnim tijelima i pravosuđu, naročito na visokim pozicijama na kojima se donose odluke.

a) Crna Gora je, u pravcu ostvarivanja rodne ravnopravnosti i osnaživanja žena pokazala evidentan napredak, ali i nedostatke koji su prepoznati kroz operativne ciljeve Nacionale na strategije rodne ravnopravnosti (NSRR) za period 2021 – 2025. , gGavni cilj Strategije je postizanje višeg nivoa rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori, kroz unapređene primjene postojećeg normativnog okvira i primjene mjera kojima se jačaju kapaciteti institucionalnih mehanizama za sprovođenje zakonskih odredbi za zaštitu od diskriminacije, uspostavljanje efikasnije i efektivnije koordinacije, nadzora nad sprovođenjem i izvještavanje. Mjerama ove Strategije adresira se i potreba za intenzivnijim uključivanjem svih aktera u društvu u rješavanje problema vezanih za diskriminaciju po osnovu pola i roda i osnaživanja žena i osoba drugačijih polnih i rodni identiteta. Crna Gora je po prvi put izradila Indeks rodne ravnopravnosti u 2020. godini. Izračunata vrijednost Indeksa rodne ravnopravnosti za Crnu Goru je 55. Sama činjenica da je Crna Gora pristupila računanju Indeksa rodne ravnopravnosti pokazuje posvećenost zemlje politikama ravnopravnosti i stimulanju novih i drugačijih pristupa u kreiranju politika kako bi se osigurala rodna ravnopravnost. Indeks predstavlja sveobuhvatan indikator koji ukazuje na konkretne oblasti u kojima postoje problematične razlike između muškaraca i žena u crnogorskom društvu. U oblasti političke participacije žena, Strategijom su identifikovani problematični patrijarhalni stavovi, kao i društvene norme koje sputavaju učestvovanje žena u javnom životu. Shodno tome, nadležno ministarstvo je u saradnji sa OEBS Misijom i Kancelarijom UNDP-a u Crnoj Gori producirala video spotove koji su emitovani na javnim, privatnim servisima, kao i društvenim mrežama, s ciljem promjene stavova o rodno-zasnovanim ulogama i ravnopravnu raspodjelu poslova u domaćinstvu. Navedena kampanja, sprovedena krajem 2021. godine, je samo uvod u aktivnosti zasnovane na mjerama predviđenim Nacionalnom strategijom 2021 – 2025. Prednost posljednjeg strateškog dokumenta se takođe ogleda u multisektorskoj saradnji, te u skladu sa mjerama i aktivnostima NSRR, relevantna ministarstva će biti nosioci određenih aktivnosti u svom domenu zarad većeg stepena efikasnosti. U skladu sa, prije izloženim, operativnim ciljevima NSRR, fokus će biti na jačanju procedura orodnjavanja javnih politika i edukacije zaposlenih u javnom sektoru o obavezama u skladu sa Zakonom o rodnoj ravnopravnosti (operativni cilj 1), promjeni rodno-zasnovanih stereotipa koji su identifikovani kao uzrok nejednakosti između polova uz pomoć najvažnijih društvenih aktera poput medija (operativni cilj 2), i povećavanje nivoa učešća žena u oblastima u kojima nijesu dovoljno zastupljene, poput političkog života i STEM oblastima (nauka, tehnologija, inženjerstvo, matematika), kroz uklanjanje barijera kao što su asimetrična podjela obaveza u domaćinstvu, uključujući brigu o djeci i starijima.

b) U oblasti Socijalne i porodične zaštite, realizovane su brojne edukacije građana romske i egipćanske zajednice, predstavnika Uprave policije, sudstva i tužilaštva, kao i državnih službenika na temu "Borba protiv nasilja u porodici, dječijih/ugovoreni brakova i prosjačenja". Takođe, organizovane su kampanje u svim romskim naseljima u Crnoj Gori i to kontinuirano. Kampanje su se realizovale "od vrata do vrata", na pomenute teme i dijeljeni su flajeri na crnogorskom, romskom i albanskom jeziku.

Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo finansija i socijalnog staranja u saradnji sa NVO „Centar za romske inicijative“, uz podršku Britanske ambasade u Podgorici, pokrenuli su u martu 2020. godine kampanju protiv dječijih ugovoreni brakova: „Djeca su djeca“. Kampanja je pokrenuta sa ciljem podizanja svijesti javnosti o štetnosti dječijih ugovoreni brakova i fokusirana na rad sa pripadnicima romske i egipćanske zajednice u Podgorici, Nikšiću, Tivtu i Beranama.

Odbor za rodnu ravnopravnost, Skupštine Crne Gore je organizovao niz sjednica, okruglih stolova, konferencija, konsultativno saslušanje, kao i sjednicu Ženskog parlamenta. Tradicionalno se sjednicom obilježavao i Međunarodni dan Roma - 8. april.

c) Centar za promociju zdravlja Instituta za javno zdravlje Crne Gore kontinuirano organizuje i realizuje aktivnosti usmjerene ka unapređenju zdravlja žena, naročito žena iz osjetljivih populacionih grupa kao

što su mlade žene i žene iz Romske populacije. Osim toga, organizovana je i edukacija za pružaoce zdravstvenih usluga na temu: "Prevenција i prepoznavanje nasilja u porodici".

U dijelu preporuke koja se odnosi na postizanje jednake zastupljenosti žena u političkom i javnom životu, poboljšana su politička prava i sposobnost žena da učestvuju u politici i procesima upravljanja na svim nivoima. Tako je formirana Ženska politička mreža koja je inicirala izmjene legislativne u ključnim oblastima i sprovela brojne aktivnosti, kao i Klub žena u Skupštini Crne Gore. Djelovanjem Ženske političke mreže došlo je do izmjena Zakona o finansiranju političkih subjekata i izbornih kampanja krajem 2019. godine, dok je njegova primjena počela u 2020. godini. Ove izmjene se odnose na dvije norme. Prvom normom je propisano da jedan dio sredstava koji se opredjeljuje partijama iz budžeta bude usmjeren na račun ženskih organizacija za njihov rad, a druga norma predviđa izmjenu formule raspodjele sredstava koja partije dobijaju po osnovu broja poslanika, tako što bi se 20% tih sredstava dodijeljivalo samo onim partijama koje imaju žene u parlamentu. Namjera ovih izmjena je bila u pravcu da se političke partije podstaknu da pozicioniraju žene na što više mjesta na listama. U 2020. godini za ove namjene opredijeljeno je 500.000,00€. Uvođenje norme kojom se osigurava finansiranje političkog rada žena u okviru partija predstavlja najveći iskorak u i primjenu najnaprednije mjere od strane Savjeta Evrope i Ujedinjenih nacija. Na parlamentarnim izborima 2020. godine, 80% partija je vodilo kampanju usmjerenu na biračice.

U skladu sa Akcionim planom za jačanje zakonodavne i kontrolne uloge nadležni odbor Skupštine Crne Gore organizuje dva puta godišnje sjednice Ženskog parlamenta (povodom Međunarodnog dana žena i u toku kampanje 16 dana borbe protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici).

Žene u Skupštini trenutno čine 27,2%, od ukupnog broja poslanika. Crna Gora ima predsjednicu i potpredsjednicu Skupštine čije je mjesto rezervisano za kandidata manje zastupljenog pola. Skupština Crne Gore je u prethodnom periodu realizovala dva Plana aktivnosti za postizanje rodno odgovorne Skupštine, i to za period 2016-2018. godine i 2019-2020. godine. Planom aktivnosti je bilo definisano šest ciljeva: unapređenje i jačanje liderstva i posvećenost konceptu rodne ravnopravnosti kroz inkluzivni pristup; rodna uravnoteženost u političkom zastupanju kroz uravnoteženosti u brojevima i odgovornostima; rodno odgovorno zakonodavstvo i politike koje usvaja Skupština Crne Gore; unapređenje skupštinskih službi i infrastrukture sa ciljem dostizanja profesionalne izvrsnosti; jačanje svijesti o rodnoj ravnopravnosti u skupštinskoj kulturi; Skupština kao zastupnik rodne ravnopravnosti: približavanje javnosti. Na snazi je novi plan aktivnosti za period 2022-2024. godine.

Od 2020. godine, u Crnoj Gori, donijeti su propisi koji predstavljaju početne korake u pravcu uvođenja rodno odgovornih lokalnih politika, uključujući i rodno odgovorno budžetiranje. Ministarstvo finansija je donijelo Uputstvo o pripremi i procjeni analize uticaja odluka i drugih propisa organa lokalne samouprave, koje uključuje i rodnu dimenziju. Članom 2 Uputstva propisano je da Analiza uticaja propisa obuhvata „definisane probleme, odnosno ciljeva koji se predloženim propisom žele riješiti, identifikovanje i analiziranje opcija za rješavanje tih problema, procjenu fiskalnog uticaja, procjenu uticaja propisa na rodnu ravnopravnost, konsultacije zainteresovanih strana, monitoring i evaluaciju“. Kroz navedene članove se, takođe, definiše da se rodna ravnopravnost mora uzeti u obzir prilikom definisanja problema, ciljeva, kao i opcija za rješavanje problema.

Kao jedan od prioriteta Uprave policije je povećanje učešća žena u policijskim poslovima, uključujući obuke o poštovanju rodne ravnopravnosti i zaštiti od diskriminacije. U skladu sa, u aprilu 2019. godine, usvojena je tim Strategija upravljanja ljudskim resursima u Upravi policije 2019 – 2024 koja je koja za cilj ima stvaranje sistema u kojem kompetentni policijski službenici/ce profesionalno i odgovorno obavljaju poslove očuvanja bezbjednosti građana i građanki, zajednice i države. Strategijom je prepoznat nizak procenat učešća žena u obavljanju policijskih poslova, posebno nedostatak žena na rukovodećim radnim mjestima, koji je posljedica neadekvatnog sistema planiranja ljudskih resursa. Stoga je preduzimanje posebnih mjera usmjerenih na poboljšanje stanja u oblasti rodne ravnopravnosti, u smislu povećanja broja žena u Upravi policije, posebno na rukovodećim radnim mjestima jedan od ključnih ciljeva Strategije. Kao Indikator uspjeha za ostvarivanje ovog strateškog cilja je navedeno povećanje procenta žena na rukovodećim radnim mjestima u policiji sa 0% u 2017. godini na minimum 10% do 2024. godine. U cilju unapređenja stanja u oblasti ravnopravnosti muškaraca i žena, Uprava policije je uz podršku Misije OEBSa u Crnoj Gori u 2021. godine pred upis na Policijsku akademiju realizovala kampanju pod sloganom „Za više žena u policiji“. Nakon kampanje je Upravi policije pristigao veliki broj upita na temu „Kako postati policijski službenik/ca“, na koje je odgovoreno jasnim smjernicama. Rezultat kampanje je 38,8% upisanih žena na Policijskoj akademiji, bez primjene kvota, što je do sada najveći broj upisanih žena na Policijskoj akademiji od kada akademija postoji.

Nasilje nad ženama i djecom, uključujući nasilje u porodici (čl. 2, 3, 6, 7, 24 i 26)

10. Vezano za prethodna zaključna zapažanja (par. 11), molimo da izvijestite o mjerama koje su preduzete i njihovom uticaju u vezi sa efikasnim suzbijanjem uporne prakse porodičnog nasilja. Između ostalog, navedite korake preduzete za smanjenje visokog nivoa tolerancije prema nasilju

nad ženama i društvenih normi i stavova koji odobravaju rodno zasnovano nasilje i faktore koji obeshrabruju žrtve da prijave krivična djela, uključujući: (a) nedostatak nepristrasnog odgovora službenika organa za sprovođenje zakona u slučajevima porodičnog nasilja; (b) upućivanje žrtava na druge oblike rješavanja sporova kao što su posredovanje, korišćenje savjetovanja kao alternative krivičnim prijavama, kašnjenja u rješavanju slučajeva porodičnog nasilja, tretiranje slučajeva rodno zasnovanog nasilja kao prekršaja i izricanje blažih kazni počiniocima. Izvijestite o statusu predloženih izmjena i dopuna Zakona o zaštiti od porodičnog nasilja. Molimo da navedete informacije o mjerama koje su preduzete kako bi se osigurao efikasan pristup besplatnoj pravnoj pomoći za sve oblike nasilja nad ženama, kao i efikasne i adekvatno finansirane usluge podrške žrtvama, uključujući skloništa i savjetovališta.

Krivični zakonik Crne Gore je, izmjenama i dopunama iz 2017. godine, usklađen sa odredbama Konvencije o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija). Ovim izmjenama uvedeno je novo krivično djelo proganjanje (član 168a), pooštrene su i kazne za krivično djelo nasilje u porodici ili u porodičnoj zajednici (član 220). zatim su uvedena i dva krivična djela sakaćenje ženskih genitalija iz čl.151a, prinudna sterilizacija iz čl. 151b.

U cilju suzbijanja porodičnog nasilja formirana su dva tijela: Operativni tim za borbu protiv porodičnog nasilja i nasilja nad ženama i Koordinacioni odbor za koordinaciju, sprovođenje, praćenje i procjenu politika i mjera za sprječavanje i borbu protiv svih vidova nasilja obuhvaćenih Istanbulskom konvencijom, koja imaju značajnu ulogu u pogledu kontrole, nadzora i primjene kako nacionalnih tako i međunarodnih dokumenata iz ove oblasti. **Operativni tim za borbu protiv porodičnog nasilja i nasilja nad ženama**, sastoji se od predstavnika institucija zaduženih za rad sa žrtvama nasilja u porodici i nasilja nad ženama (Uprava policije, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, NVO sektor, državno tužilaštvo, Vrhovni sud, sud za prekršaje i dr). Zadatak Operativnog tima je da, na osnovu pomenute Konvencije i nacionalnog zakonodavstva, razmatra ukupnu praksu i kroz analizu reprezentativnih slučajeva i odgovarajućih izvještaja, informacija i mišljenja, radi na utvrđivanju daljih smjernica i inicijativa za svrsishodne promjene na planu javnih politika i institucionalne prakse u oblasti sprečavanja i zaštite od svih oblika porodičnog nasilja i nasilja nad ženama obuhvaćenih Konvencijom uključujući i slučajeve ugovorenih dječjih brakova, sa posebnim, primarnim fokusom na postupanje i rad Uprave policije. Tim funkcioniše po principu jačanja koordinacije i uspostavljanja jedinstvene prakse, a namjera je i da se targetiraju slabe karike u lancu postupajućih institucija i da svojim djelovanjem utiče i inicira promjene. **Koordinacioni odbor** je zadužen za koordinaciju, sprovođenje, praćenje i procjenu politika i mjera za sprječavanje i borbu protiv svih vidova nasilja obuhvaćenih Konvencijom.

U januaru 2019. godine počela je implementacija Protokola o prevenciji i postupanju u slučajevima nasilja u porodici. Program obuke za primjenu Protokola o postupanju u slučajevima rodno zasnovanog nasilja, osigurao je primjenu novog pristupa u svakodnevnom radu i razmjenu informacija. Prva faza obuke imala je za ciljnu grupu od 100 policajaca/ki, koji su obučeni/e da koriste novi softver i obezbijede razmjenu podataka sa centrima za socijalni rad, dok je druga faza, koja je za ciljnu grupu imala predstavnike/ce centara za socijalni rad i drugih relevantnih institucija i organizacija u primjeni novog pristupa, okupila 120 stručnjaka/kinja i bila je sprovedena uz podršku dvije nevladine organizacije - SOS Nikšić i Sklonište za žene i djecu žrtve nasilja.

Od početka pandemije virusa COVID 19 koja je pogodila i Crnu Goru, a kada je ključna preventivna mjera u borbi protiv koronavirusa bila ostati kući i socijalno se distancirati od drugih, posebno ranjiva grupa su žrtve nasilja u porodici, Vlada Crne Gore je 2020. godine pokrenula kampanju, u saradnji sa UNDP i nevladinim organizacijama, pod nazivom "BEZBJEDNA DOMA". Cilj kampanje je da pruži podršku i ohrabri žrtve nasilja, a naročito žene i djecu, da bez ustručavanja kontaktiraju policiju i očekuju brzu i efikasnu reakciju. Takođe je od strane Vlade Crne Gore i UNDP, kao dio kampanje kreirana mobilna aplikacija "Budi sigurna", koja omogućava žrtvama nasilja da na brz i jednostavan način alarmiraju nadležne službe i institucije i zatraže pomoć. Pored navedenog, mobilna aplikacija sadrži i edukativni i informativni sadržaj u vezi nasilja u porodici. Uprava policije je tokom trajanja pandemije COVID-19, imajući u vidu povećani stepen rizika za sve koji su bili upućeni da vrijeme provode sa nasilnicima, uputila nalog svim organizacionim jedinicama na terenu s ciljem naglašavanja i insistiranja da se u svim slučajevima nasilja u porodici i nasilja nad ženama hitno/neodložno postupi; da se u svim slučajevima gdje je to moguće koristi zakonska mogućnost izricanja Naredbe za udaljenje iz stana ili drugog prostora za stanovanje nasilniku, koju će slijediti obavezno predlaganje zaštitnih mjera od strane policijskih službenika.

Odbor za rodnu ravnopravnost, Skupštine Crne Gore prati primjenu i usklađenost nacionalnog zakonodavstva sa Istanbulskom konvencijom i u cilju njenog promovisanja organizovao je veliki broj tematskih sjednica i učestvovao u globalnim kampanjama, sa zadatkom da se spriječe nasilje nad ženama i unaprijede njihova ljudska prava i slobode.

Slučajevi nasilja u porodici i nasilja nad ženama se uglavnom rješavaju u zakonom predviđenim rokovima, uz obavezno upoznavanje žrtava sa njihovim pravima i dostupnim servisima zaštite, te se izuzetno vodi računa da se svaki slučaj nasilja do kraja temeljno ispita i izbjegavaju se alternativni načini rješavanja prijave (kao što je primjena instituta odloženog gonjenja), dok se uočava veliki napredak u pogledu predlaganja mjera bezbjednosti udaljenje iz stana ili drugog prostora za stanovanje i zabrane približavanja žrtvi, koje mjere sve češće predlažu državni tužioci u postupcima pred sudom, što ranije nije bio slučaj. Nadalje, zapažen je ozbiljan iskorak u pogledu predlaganja pritvora, u kojim predlozima se uočava praksa pribavljanja podataka i od suda za prekršaje o osuđivanosti i vođenju postupaka pred tim sudom zbog prekršaja iz oblasti Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, koji podaci često budu osnov (bez obzira na raniju krivičnu osuđivanost) za predlaganje pritvora osumnjičenima za porodično nasilje i nasilje nad ženama. Državni tužioci se, uglavnom, u predmetima nasilja u porodici bave istraživanjem istorije nasilja i utvrđivanjem primarnog agresora, kako bi se u potpunosti utvrdilo činjenično stanje. U praksi su se pokazale određene poteškoće u vezi razgraničenja krivičnog djela nasilje u porodici ili u porodičnoj zajednici iz člana 220 Krivičnog zakonika Crne Gore sa srodnim prekršajima iz Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, što bi trebalo da se prevaziđe predstojećim izmjenama Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, koje su još u postupku pripreme.

Kada je riječ o finansiranju prihvatilišta-skloništa Ministarstvo finansija učestvuje na način što plaća 250,00 eura po korisniku za smještaj u prihvatilište-sklonište. U Predlogu zakona o budžetu za 2022. godine dat je predlog za stabilno, fiksno finansiranje licenciranih pružaoca usluga za žrtve nasilja. Iznos je 200.000 eura. Ovaj iznos je prije svega namijenjen za prihvatilišta-skloništa, a zatim i za druge pružaoce usluga prepoznatih Istanbulsom konvencijom. Pored navedenog, kroz sektorske analize, a u skladu sa Zakonom o nevladinim organizacijama u 2021. godini za projekte nevladinih organizacija u oblasti zaštite od nasilja nad ženama i nasilja u porodici izdvojeno je 140.000 eura, dok je za 2020. godinu to bio iznosi od 100.000 eura.

U cilju podizanja svijesti o temi porodičnog nasilja i nasilja nad ženama, a u okviru obilježavanja globalne kampanje "16 dana aktivizma protiv rodno zasnovanog nasilja", Uprava policije, tadašnje Ministarstvo finansija i socijalnog staranja, Glavni grad i NVO Sigurna ženska kuća organizovali su događaj pod nazivom "Zajedno protiv nasilja nad ženama", u okviru kojeg su izrađeni flajeri sa osnovnim informacijama i kontaktima za prijavljivanje nasilja policiji.

Elektronska baza podataka za porodično nasilje koja omogućava automatsku razmjenu podataka između Ministarstva unutrašnjih poslova (Uprave policije) i Centara za socijalni rad puštena je u rad 2019. godine. Na ovaj način uspostavljen je jedinstveni, standardizovani način evidentiranja slučajeva nasilja u porodici.

Kampanja o besplatnoj pravnoj pomoći za žrtve nasilja u porodici i porodičnoj zajednici, koja se sprovodi u okviru Horizontalnog programa EU i SE, a u saradnji sa Vrhovnim sudom Crne Gore, Udruženjem sudija, Ministarstvom pravde, Ministarstvom ljudskih i manjinskih prava, Upravom policije, Centrom za ženska prava i SOS line Podgorica ima za cilj da podigne nivo informisanosti o pravnoj pomoći koja je dostupna svim žrtvama nasilja u porodici nezavisno od njihovog imovnog stanja, i obuhvata čitav niz aktivnosti koje uključuju društvene mreže, TV spotove, bilborde, flajere, kao i TV debate i gostovanja. Jedna od aktivnosti je i snimljeni kratki informativni spot za društvene mreže, u kojem je pored predstavnika suda, tužilaštva, Advokatske komore, učestvovala i predstavnica Uprave policije, a koji imaju za cilj osnaživanje žrtve da se obrati nadležnim organima i potraži pomoć.

11. Izvijestite o mjerama koje su preduzete u borbi protiv navodno visoke prevalencije nasilja nad djecom, uključujući porodično i seksualno nasilje, kao i o djelotvornosti Strategije za prevenciju i zaštitu djece od nasilja (2017-2021.) u tom pogledu.

Mjere koje su preduzete u borbi protiv nasilja nad djecom, uključujući porodično i seksualno nasilje ogledaju se prije svega u tome da je Crna Gora usvojila Strategiju za prevenciju i zaštitu djece od nasilja za period 2017–2021. godine, koja se primjenjuje na svu djecu uzrasta 0–18 godina, bez obzira na rod, državljanstvo, nivo funkcionalnih sposobnosti ili seksualnu orijentaciju. U izvještajnom periodu, u partnerstvu sa UNICEF-om, Ministarstvo rada i socijalnog staranja sprovelo je kampanju "Zaustavimo nasilje". NVO Udruženje Roditelji uspostavilo je početkom 2017.godine, uz podršku UNICEF-a, nacionalnu roditeljsku liniju.

Ministarstvo rada i socijalnog staranja je koordiniralo radom radne grupe koja je izradila smjernice i protokol za Dječji dom "Mladost" za zaštitu djece od nasilja, uz podršku NVO Juventas. Dokument je finalizovan 2017.godine.

Urađene su intersektorske Smjernice za postpupanje nadležnih institucija u slučajevima prepoznavanja i procesuiranja dječjih brakova i vanbračnih zajednica. Radnom grupom za izradu smjernica je koordiniralo Ministarstvo unutrašnjih poslova. Dokument je objavljen 22.02.2018. na sajtu MUP-a.

U cilju suzbijanja nasilja u porodici i dječijih ugovorenih brakova 15 romskih i egipćanskih aktivistkinja i članica REA Mreže PRVA iz četiri crnogorska grada: Nikšić (4), Podgorica (8), Bijelo Polje (2), Bar (1) osnažene su da utiču i prate politike vezane za prava Romkinja i Egipćanki i rodno zasnovanog nasilja na lokalnom i nacionalnom nivou i aktivno su uključene u suzbijanju nasilja u porodici i dječijih ugovorenih brakova.

U okviru projekta „Osnaživanjem zajednice do suzbijanja nasilja u porodici i dječijih ugovorenih brakova u Crnoj Gori” sprovedene su aktivnosti sa ciljem osnaživanja i jačanja kapaciteta učesnika/ca na projektnim aktivnostima da se uključe i svojim direktnim radom doprinesu promjenama u romskoj i egipćanskoj zajednici u više crnogorskih gradova kada je u pitanju suzbijanje nasilja i dječijih ugovorenih brakova. Rad medijatorke na terenu je doprinio povezivanju sa romskom i egipćanskom zajednicom, sticanje povjerenja zajednice i prepoznavanje kome mogu da se obrate u slučaju prijavljivanja nasilja u porodici i dječijih ugovorenih brakova. Inicijativa „Vjeruj kćerci kao sinu” koja je realizovana u romskim i egipćanskim zajednicama u Nikšiću, Podgorici i Beranama je doprinijela povećanju svijesti o značaju povjerenja između roditelja i djece sa fokusom na djevojčice.

109 mladih (847 Ž, 62 M) iz romske i egipćanske zajednice uzrasta od 11 do 18 godina iz Podgorice (59), Berana (25) i Nikšića (25) prisustvovalo je na 10 radionica i 2 dvodnevna seminara, gdje su se upoznali sa svojim pravima i načinima da ostvare svoja prava kao i da unaprijede svoja znanja na 10 tema po akreditovanom programu „Y (mladi) – Inovativni pristupi u prevenciji rodno zasnovanog nasilja i promociji zdravih životnih stilova mladića i djevojaka”

Kroz 4 inicijative koje su organizovane u saradnji sa mladima iz romske i egipćanske zajednice uključeno je oko 516 mladih i odraslih.

Ministarstvo zdravlja pristupilo je jačanju patronažne službe i izradilo interni protokol o postupanju zdravstvenih ustanova u prevenciji i reagovanju na nasilje nad djecom. U saradnji sa NVO NARDOS razvijene su procedure za obezbjeđenje sigurnog okruženja u dnevnim centrima. U cilju podrške porodicama od 2014. godine uvedena je usluga „Porodični saradnik” namjenjena za intenzivnu i sveobuhvatnu podršku porodicama u riziku. Usvojene su izmjene Zakona o radu, te je propisano da ugovor o radu za obavljanje poslova koji podrazumijevaju rad sa djecom ne može da se zaključi sa licem koje je osuđivano za djela seksualnog iskorišćavanja i seksualne zloupotrebe djece. Usvojen je novi Protokol o postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja nad ženama i nasilja u porodici, koji se temelji na reformi socijalne i dječije zaštite. Kroz Protokol posebna pažnja usmjerena je na postupanje prema djeci sa posebnim naglasom na najbolji interes djeteta.

U skladu sa Planom transformacije JU Dječjeg doma “Mladost” Bijela u 2019. godini otvorena je: Nacionalna dječja telefonska linija, Prihvatište za zaštitu djece od nasilja u porodici, dnevni boravak za djecu sa smetnjama u razvoju, kao i Prelazna stambena zajednica-Program podrške djeci koja su na rezidencijalnom smještaju i pripremaju se za napuštanje institucije. Crna Gora je 2017. godine postala jedna od zemalja predvodnica Globalnog partnerstva za zaustavljanje nasilja nad djecom. Aktivnosti koje su sprovedene u cilju zaštite djece od nasilja i unapređenja socijalne inkluzije djece sa smetnjama u razvoju naslanjale su se na tekuću reformu sistema dječje zaštite, čijoj realizaciji podršku pružaju UNICEF, UNDP i EU. Kampanja “Zaustavimo nasilje” je pokrenula intenzivnije javne i stručne debate na temu nasilja nad djecom – negativna iskustva u djetinjstvu, pozitivno roditeljstvo, djeca žrtve nasilja u porodici, dječji brakovi, seksualno nasilje nad djecom, nasilje nad/među djecom u ustanovama. Sprovedene su brojne obuke stručnih radnika u sistemu socijalne i dječje zaštite. Centri za socijalni rad u toku 2020. godine pružili su mjere zaštite za 410 djece, žrtava nasilja. Zavod za socijalnu i dječju zaštitu uz podršku UNICEF-a izradilo je Standardne operativne procedure za međusektorsku saradnju u radu sa djecom žrtvama nasilja i iskorišćavanja, čije je cilj poboljšanje efikasnosti svih aktera uključenih u rad sa djecom žrtvama nasilja. U toku je priprema za osnivanje i operacionalizacija Nacionalne Dječije kuće za djecu žrtve nasilja.

Zabrana mučenja i drugog okrutnog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja i postupanja prema licima lišenim slobode (čl. 7 i 10)

12. Vezano za prethodna zaključna zapažanja (par. 12), molimo da izvijestite o mjerama koje su preduzete za: (a) sprječavanje i borbu protiv zlostavljanja osoba lišenih slobode i prekomjerne upotrebe sile od strane službenika za sprovođenje zakona, uključujući i u kontekstu protesta (navedite relevantne informacije o broju krivičnih gonjenja i njihovom ishodu, uključujući odštetu dodijeljenu žrtvama); (b) rješavanje pitanja prijavljenih zastoja u istragama i krivičnom gonjenju takvih navoda i izrečenim blagim sankcijama; (c) preispitivanju prakse upotrebe produženog ograničavanja kretanja i vezivanja zatvorenika.

Predlogom zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika Crne Gore, u članu 20, izvršeno je usaglašavanje odredaba Krivičnog zakonika Crne Gore sa zahtjevima koji proizlaze iz potvrđenih međunarodnih ugovora i prakse CAT, CCPR, STR, ECTHR i CPT. Ovim izmjenama propisano je da ne

zastarjeva krivično gonjenje i izvršenje kazne za krivično djelo mučenja, pooštreni su kazneni rasponi, naročito ukoliko je ovo krivično djelo izvršeno od strane službenog lica, a propisuje se i obaveza da se uz kaznu zatvora službenom licu izriče i mjera bezbjednosti zabrana vršenja poziva, djelatnosti i dužnosti.

Ministarstvo pravde je u 2022. godini izradilo Predlog zakona o izmjenama i dopunama, Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći sa ciljem prevazilaženja problema primjećениh u praktičnoj primjeni ovog propisa i omogućiti ostvarivanje prava na besplatnu pravnu pomoć posebno ranjivim kategorijama lica (žrtvama torture, žrtvama krivičnih djela protiv polnih sloboda i djeci koja su pokrenula postupak za zaštitu prava djeteta), koji će biti prepoznati kao privilegovane kategorije korisnika besplatne pravne pomoći. Na ovaj način omogućit će se ostvarivanje besplatne pravne pomoći ovim posebno ranjivim kategorijama lica, kao i doprinijeti realizaciji preporuka Komiteta UN-a protiv torture, kao i usaglašavanju sa međunarodnim standardima u oblasti prava djeteta i preporukama predloženih od strane UNICEF-a. Osim toga, ovim kategorijama lica omogućit će se i ostvarivanje prava na besplatnu pravnu pomoć i u vezanim postupcima, nakon što pravosnažnom odlukom bude utvrđen status žrtve ovih lica. Besplatnu pravnu pomoć u vezanim postupcima po pravilu će pružati isti advokat.

Prema članu 176 Zakona o unutrašnjim poslovima, policijski službenik će biti privremeno udaljen sa rada, između ostalog, ako je protiv njega pokrenut krivični postupak zbog krivičnog djela učinjenog na radu ili u vezi sa radom, najranije u momentu pokretanja krivičnog postupka i udaljenje traje do okončanja krivičnog postupka. Podzakonskim aktima propisana je obaveza da policijski službenici, kao i službenici obezbjeđenja u zatvorima nose i identifikacione oznake.

Etičkim kodeksom službenika i namještenika Uprave za izvršenje krivičnih sankcija se, između ostalog, propisuje da službenik ne nanosi, ne podstiče i ne toleriše bilo kakav oblik torture, ni pod kojim uslovima, uključujući situacije u kojima legalno upotrebljava sredstva prinude, u suprotnom će disciplinski odgovorati zbog povrede odredaba etičkog kodeksa.

Zakonom o izvršenju kazni zatvora, novčane kazne i mjera bezbjednosti, nadzor i unutrašnja kontrola upotrebe sredstava prinude ogleda se u ocjeni opravdanosti i pravilnosti primjene iste od strane starješine Uprave za izvršenje krivičnih sankcija, o čemu se sačinjava izvještaj i dostavlja Ministarstvu pravde. Ukoliko se ocijeni da je službenik obezbjeđenja prekoračio ili nezakonito primijenio sredstva prinude protiv istog se pokreće postupak utvrđivanja disciplinske odgovornosti, a istovremeno obavještava i Uprava policije i nadležno državno tužilaštvo, radi preduzimanja radnji i mjera iz njihove nadležnosti. Izvjesno je da se kroz mehanizme unutrašnje kontrole koji stoji na raspolaganju Upravi za izvršenje krivičnih sankcija, te Ministratsvu pravde shodno navedenom zakonu, detaljno razrađeni koraci praćenja upotrebe sredstava prinude, i sankcionisanje prekoračenja iste u disciplinskom i eventualno krivičnom postupku, a da će se kroz kontinuirane aktivnosti stručnog usavršavanja zaposlenih i zapošljavanjem nedostajućeg kadra uticati na sprječavanje prekomjerne upotrebe sile prema licima lišenim slobode.

Značajan je i nadzor nad sprječavanjem i suzbijanjem prekomjerne upotrebe sile od službenog lica, od strane Nacionalnog preventivnog mehanizma kao relevantne institucije koja se bavi zaštitom ljudskih prava i sloboda i preveniranjem torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka.

Mjere koje se preduzimaju za sprječavanje i borbu protiv zlostavljanja osoba lišenih slobode i prekomjerne upotrebe sile od strane službenika za sprovođenje zakona se ogleda i kroz primjenu Pravilnika o Programu i načinu sprovođenja stručnog usavršavanja zaposlenih u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija i Uputstva o zdravstvenoj zaštiti pritvorenih i osuđenih lica iz aprila 2019. godine.

U saradnji sa ekspertima Savjeta Evrope, u okviru Horizontalnog programa podrške zemljama Zapadnog Balkana i Turske izrađene su Standardne operativne procedure SOP za upotrebu sredstava prinude, dok su Standardne operativne procedure SOP za postupanje nakon incidenta- ozbiljni incidenti u izradi.

Izgled, struktura i module Programa stručnog usavršavanja službenika Odsjeka za tretman, Sektora za zdravstvenu zaštitu, ekspertsko-rukovodnog kadra i stručnog usavršavanja službenika obezbjeđenja u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija su urađeni u saradnji sa ekspertima Savjeta Evrope u okviru Horizontalnog programa podrške zemljama Zapadnog Balkana i Turske, kao i sa ekspertima Ministarstva pravde Pokrajine Bavarske a u okviru ranije potpisane Crnogorsko-bavarske inicijative za saradnju.

Na osnovu gore navednog programa obuka, nastavljeno je stručno osposobljavanje i usavršavanje zaposlenih u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija, sa posebnim akcentom na teme: „Međunarodni i domaći standardi u zaštiti od torture, zlostavljanja, nehumanog i ponižavajućeg postupanja u odnosu na lica lišena slobode – primjena preporuka sadržanih u mišljenjima Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, datih u odnosu na Upravu za izvršenje krivičnih sankcija“, kao i „Domaći i međunarodni

standardi u postupanju sa stranim zatvorenicima“ koju su sprovodili predstavnici Nacionalnog preventivnog mehanizma. Takođe organizovane su obuke i na teme Evropska konvencija o ljudskim pravima član 3-studija slučaja” i “Ovlašćenja u obavljanju poslova obezbjeđenja i sredstva prinude, i procedure prilikom upotrebe sredstava prinude, Komunikacija, Prevencija suicida kod zatvorenika, Prosocijalno modelovanje, interakcija službenik-zatvorenik, Nasilje među zatvorenicima, Upotreba sile, Dinamička bezbjednost, kao i Radikalizam među zatvorenicima. U 2022. godini, kontinuirano je sprovedena obuka na temu „Nasilje među zatvorenicima“. Obučeni su i nacionalni treneri kroz seriju obuka za sudije, državne tužioce, policijske službenike i službenike Uprave za izvršenje krivičnih sankcija o zabrani torture.

Strategijom izvršenja krivičnih sankcija 2023-2026 i pretećim akcionim planom planirano je niz aktivnosti u cilju implementacije strateških mjera, koje se odnose na jačanje prevencije i zaštite od zlostavljanja i poštovanja ljudskih prava.

U odnosu na tačku (c) Institucija Zaštitnika nije zabilježila ove slučajeve u praksi, nemamo podnijetih pritužbi, niti smo u saznanju da se ovakvi slučajevi više dešavaju.

Odbor za ljudska prava i slobode je realizovao posjete zatvorima i pritvorskim jedinicama radi direktnog uvida u stanje i poštovanje ljudskih prava lica lišenih slobode (Pritvorskoj jedinici Centra bezbjednosti u Podgorici u julu 2014. i Upravi za izvršenje krivičnih sankcija- Maloljetničkom zatvoru i Odjeljenju za žene, u martu 2020. godine).

Ministarstvo unutrašnjih poslova vrši nadzor nad primjenom propisa kojim se reguliše postupanje policijskih službenika prema licima lišenim slobode i zadržanim licima. Mjere koje preduzima Ministarstvo imaju za cilj da u svakom trenutku bude moguće nesporno utvrditi svaki aspekt boravka lica u prostorijama policije i postupanje policijskih službenika prema istim. Uslovi u formalnom smislu su obezbijeđeni, dok realizacija nabavke neophodne tehnike, opreme i sredstava, primarno zavisi od raspoloživih materijalnih resursa.

Posebna pažnja u radu Uprave policije poklonjena je zakonitosti i transparentnosti rada, poštovanju ljudskih prava i sloboda, poštovanju Etičkog kodeksa, jačanju integriteta službenika, primjeni pravnih standarda i metodologija rada policija država Evropske unije. Na osnovu Pravilnika o načinu postupanja po pritužbama na rad policije, fizičko i pravno lice ima pravo da podnese pritužbu na rad policijskog službenika kad smatra da je policijski službenik u vršenju policijskih poslova povrijedio neko njegovo pravo ili mu nanio štetu, najbližoj stanici policije. Ukoliko utvrđeno činjenično stanje ukazuje da je policijski službenik učinio povredu službene dužnosti, prekršaj ili krivično djelo, neposredni rukovodilac, u skladu sa svojim ovlašćenjima, preduzima potrebne mjere za utvrđivanje odgovarajuće odgovornosti. Lice koje smatra da su mu vršenjem policijskih poslova povrijeđene slobode i prava ili mu je nanijeta šteta ima pravo na sudsku zaštitu i naknadu štete.

Uprava policije je u procesu optimizacije prihvatila preporuke SE i u tom smislu prepoznala za potrebu edukaciju i usavršavanje nosilaca aktivnosti-organa za sprovođenje zakona za dalje sprovođenje obuka na terenu u cilju sprečavanja prekoračenja ovlašćenja i tim prije sprečavanje zlostavljanja i mučenja. Uprava policije, u cilju jačanja administrativnih kapaciteta, vrši edukacije i specijalizacije službenika kroz saradnju sa Policijskom akademijom u Danilovgradu, Upravom za ljudske resurse, međunarodnim i nevladinim organizacijama. Na **Policijskoj akademiji** u okviru Obrazovnog programa za zanimanje policajac/ka iz predmeta Ljudska prava i etika (54časa) tematskoj jedinici zabrana mučenja i drugih svirepih i nehumanih i ponižavajućih kazni ili postupanja posvećeno je četiri časa.

Uprava policije je od 2016. godine kroz program Evropske unije/Savjeta Evrope “Horizontal Facility za Zapadni Balkan i Tursku” uključena u projekat I “*Unaprijeđenje zaštite ljudskih prava pritvorenih i zatvorenih lica u Crnoj Gori*”.

U cilju realizacije preporuka iz Izvještaja CPT-a povodom posjete 2017 godine, 2019. godine donijeta je Instrukcija o sprovođenju preporuka iz pomenutog Izvještaja, u čijem sastavu je i Plan za realizaciju preporuka, koja je dostavljena svim organizacionim jedinicama Uprave policije (sektorima, centrima i odjeljenjima bezbjednosti). Od maja 2019. godine sastavni su dio mjesečnih izvještaja o radu i konstatacije o realizovanim mjerama i aktivnostima iz navedenog Plana za sprovođenje preporuka CPT-a.

Na osnovu sprovedene analize u prethodnim postupanjima službenika Uprave policije i potrebe za promjenama i stvaranja uslova za postupanja-unapređenje rada u primjeni policijskih ovlašćenja Uprava policije je izradila: Priručnik “Zabrana zlostavljanja I mučenja –zaštita psihičkog I fizičkog integriteta” (saradnja Uprava policije, NVO “Akcija za ljudska prava” i Savjet za građansku kontrolu rada policije) i Priručnik na temu mentalno taktičke obuke u cilju sprečavanja zlostavljanja i mučenja i prekoračenja ovlašćenja. Donešena je Instrukcija o postupanju sa licima lišenim slobode i zadržanim licima, a izrađeni su novi obrasci o izvještajima o upotrebi sredstava prinude, shodno Zakonu o unutrašnjim

poslovima, u skladu sa međunarodnim propisima, međunarodnim standardima i najboljim praksama, koji regulišu ovu oblast, sa pratećim spisima gdje je u toku njihova implementacija i obučavanje rukovodnog kadra.

U periodu od 01.01.2018. godine do maja 2022. godine zbog krivičnih djela zlostavljanje iz čl. 166a KZCG i mučenje iz čl. 167 KZCG, izvršenih od strane policijskih službenika u državnim tužilaštvima formirano je ukupno 30 predmeta protiv 59 policijskih službenika. Sudovi su donijeli ukupno 14 pravnosnažnih presuda, od čega u 7 predmeta osuđujuće presude, u 6 predmeta oslobađajuće, dok je u jednom predmetu donijeta presuda kojom se optužba odbija.

13. Izvijestite o mjerama koje su preduzete za rješavanje: (a) prenatrpanosti psihijatrijske bolnice Dubrota; (b) prenatrpanosti i loših materijalnih uslova u zatvorima, naročito u zatvoru Podgorica, kao i neadekvatne zdravstvene zaštite i rehabilitacije i resocijalizacije zatvorenika.

U cilju smanjenja prenatrpanosti u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija i poboljšanja uslova boravka lica lišenih slobode, pored jačanja sistema alternativnih krivičnih sankcija i redovnog održavanja prostorija, otpočela je i izgradnja 4 nova objekta: Specijalna zdravstvena ustanova, Multifunkcionalni objekat, Prijavnica i Otvoreno odjeljenje, a i nastavljeno je i sa pripremnim aktivnostima na izgradnji Zatvora za sjevernu regiju Crne Gore u opštini Mojkovac. Projekat izgradnje Specijalne zdravstvene ustanove, nove prijavnice, zatvora otvorenog tipa i multifunkcionalnog objekta u kompleksu UIKS-a je značajan infrastrukturni projekat. Evaulaciona komisija završila evaulaciju dostavljenih ponuda od strane ponuđača u okviru postupka javnih nabavki za Projekat „EU za poboljšanje pristupa pravdi i temeljna prava“, u okviru kojeg projekta jedan od LoT-ova je i gradnja četiri objekta u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija (Specijalna zdravstvena ustanova, Prijavnica, Multifunkcionalni objekat i Otvoreni zatvor). Potpisan je Ugovor o javnoj nabavci između Uprave za kapitalne projekte i IGP „Fidija“ DOO Podgorica za izgradnju ovih objekata, dana 1.12.2022. godine. Radovi na izgradnji ovih objekata su počeli u januaru 2023. godine, a planirano je da radovi traju 24 mjeseca. Vlada je 16.12. 2021. usvojila Informaciju o kapitalnim infrastrukturnim projektima u sektoru pravde, koji se ostvaruju uz instrument pretpristupne podrške, dok je 20.10.2022. godine usvojila Informaciju o potrebi o obezbjeđivanja dodatnih finansijskih sredstava za realizaciju IPA 2018 programa za oblast „Vladavina prava i temeljna prava“. Na ovaj način je zaokružena finansijska konstrukcija za relizaciju IPA 2018 programa za ovu oblast.

Kada je u pitanju izgradnja zatvora za sjevernu regiju, projektna prijava Ministarstva pravde je usvojena i dobijena su bespovratna sredstava od 100% u okviru Zapadnobalkanskog investicijskog okvira (WBIF), u novčanom iznosu od 1.200.000 € TA grant, u okviru kojeg je urađena tehnička dokumentacija za izgradnju zatvora smještajnih kapaciteta za 200 lica lišenih slobode i 120 zaposlenih. Odlukom o zaduživanju Crne Gore za 2021. godinu je predviđeno da se Država Crna Gora zadužuje kod Banke za razvoj Savjeta Evrope (CEB), za potrebe Ministarstva pravde za izgradnju kapitalnog objekta - Zatvor u Mojkovcu, u iznosu do 15.000.000,00 eura. U oktobru 2022. godine, potpisan je Ugovor o javnoj nabavci između Uprave za kapitalne projekte i „ING INVEST“ DOO Danilovgrad za vršenje revizije glavnog projekta izgradnja zatvora za sjevernu regiju Crne Gore u opštini Mojkovac.

U odnosu na zdravstvenu zaštitu lica lišenih slobode, rješenjem Ministarstva zdravlja od 14.12.2016. godine utvrđeno je da ambulante u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija, ispunjavaju uslove u pogledu prostora, kadra i opreme za pružanje zdravstvene zaštite na primarnom i sekundarnom nivou iz oblasti opšte medicine i stomatološke zdravstvene zaštite licima koja se nalaze na izdržavanju kazne zatvora.

Pregledi lica lišenih slobode obavljaju se u sedam, tzv. opštih ambulanti u kojima se obavljaju redovni i kontrolni ljekarski pregledi od strane zatvorskog ljekara i dvije stomatološke ambulante u kojima se obavljaju stomatološki pregledi. Postoje dvije prostorije namijenjene za sprovođenje fizikalne terapije, apoteka, prostorija za ultrazvučnu dijagnostiku. U Upravi se obavljaju opšti medicinski, stomatološki i određene vrste specijalističkih pregleda, uzimaju se i uzorci za laboratorijsku analizu. Ostale vrste zdravstvenih usluga se obavljaju u institucijama javnog zdravstva.

Na osnovu zakonske procedure oglašavanja upražnjenih radnih mjesta, u radni odnos na neodređeno vrijeme u UIKS-a je primljeno 24 izvršioca (14 izvršilaca u Odsjeku obezbjeđenja u 4 zatvora, 1 ljekar-načelnik Sektora za zdravstvenu zaštitu, 2 medicinska tehničara, 1 izvršilac u Birou za javne nabavke i 6 izvršilaca u Sektoru za stručnu obuku i rad zatvorenika). U pogledu unapređenja zdravstvene zaštite lica lišenih slobode, u radni odnos na neodređeno vrijeme primljena su 3 izvršioca i to: zatvorski načelnik za zdravstvenu zaštitu i 2 medicinska tehničara, te nastavljeno sa angažovanjem ljekara specijaliste interniste, urologa, hirurga, fizijatra, radiologa i rendgen tehničara, 2 psihijatra u zatvorima u Spužu, psihijatar i ljekar opšte medicine i psiholog u Zatvoru Bijelo Polje, a u 2022. godini su angažovana još 3 medicinska tehničara i 2 doktora medicine sve u cilju obezbjeđivanja kvalitetnije i potpunije zdravstvene zaštite ovim licima.

Kada je u pitanju rehabilitacija i resocijalizacije zatvorenika, pod supervizijom eksperata SE u Odsjeku za tretman, izvršena je standardizacija posebnih programa koji se sprovode od strane službenika Odsjeka za tretman i to: Program za počiniocce krivičnih djela sa elementima nasilja; Program za počiniocce krivičnih djela nasilje u porodici; Specijalizovani program za grupni rad sa zavisnicima od PAS-narkotici; Specijalizovani program za grupni rad sa zavisnicima od alkohola; Program za počiniocce seksualnih delikata; Program za maloljetnike; Program za duge kazne; Predotpusni program- u okviru programa urađen je nacrt informatora - Kako naći posao nakon zatvor i Trening socijalnih vještina.

Finansirani projekti i programi NVO u oblasti zaštite i promovisanja ljudskih i manjinskih prava u Crnoj Gori, za koja su dodijeljena sredstva sa odgovarajuće pozicije Budžeta Crne Gore za 2021. godinu, a koji su implementirani u 2022. godini su: „CEDEM“ - projekat/program „ Podrška razvoju sistema alternativnih sankcija u Crnoj Gori“ ; „Romska organizacija mladih Koračajte sa nama – Phiren Amence“,– program/projekat „REintegriši se“ – realizuju se sedmično po dvije radionice u radioničarskom krugu, zatvorenici romske populacije rade na izradi rukotvoreina, dekupaž tehnika, kutije, ramovi, itsl. Cilj ovog projekta je između ostalog bio i da lica na izdržavanja zatvorske kazne unaprijede svoj individualne sposobnosti, a po izlasku iz zatvora dobiju mogućnost da svoja znanja i vještine valorizuju kroz samostalni rad ili ponude svoje usluge na tržištu rada; „Juventas“ - program/projekat „Jačanje kapaciteta institucija i unapređenje položaja zatvorenika/ca u odnosu na postupak uslovnog otpusta“ – (podrška realizatorima tretmana i zatvorenicima u vezi uslovnog otšusta), obuke za realizatore tretmana ; „Identitet“ - program/projekat „Lična karta uspjeha“ ; „Centar za monitoring i istraživanje“ – CEMI - program/projekat „Društvo restorativne pravde – afirmacija sistema alternativnih sankcija u Crnoj Gori“ i „Centar za građansko obrazovanje „ – program/projekat „Položaj maloljetnika u krivičnom postupku – od prevencije do reintegracije“ – projekcija četiri filma.

Trgovina ljudima (član 8)

14. Vezano za prethodna zaključna zapažanja (par. 14), molimo da odgovorite na prijave o trgovini ljudima, uključujući u svrhu seksualne eksploatacije, radne eksploatacije, kućnog ropstva i prosjačenja, i izvijestite o mjerama koje su preduzete za: (a) poboljšanje identifikacije žrtava ili potencijalnih žrtava među grupama u situaciji ranjivosti, uključujući migrante u tranzitu, tražioce azila, Rome, Aškalije i Egipćane; (b) osiguravanje efikasnog krivičnog gonjenja i osuda za trgovinu ljudima (pružiti relevantne podatke); (c) uspostavljanje efikasnog sistema pomoći i podrške žrtvama, uključujući specijalizovana i adekvatno finansirana skloništa za žrtve trgovine ljudima koja rade na stalnoj osnovi; i (d) olakšavanje pristupa adekvatnoj odšteti za žrtve.

Crna Gora je uspostavila adekvatne mehanizme, kako na normativnom, tako i na institucionalnom planu za efikasno suprostavlanje trgovini ljudskim bićima. Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima, od 2019. godine je ponovo dio Ministarstva unutrašnjih poslova i preimenovana je u Odeljenje za borbu protiv trgovine ljudima. Novi nacionalni koordinator određen je u avgustu 2019. godine.

Novom Strategijom za borbu protiv trgovine ljudima 2019-2024, kontinuirano se sprovode aktivnosti od strane nadležnih državnih organa sa ciljem realizacije mjera sa posebnim akcentom na preventivnom djelovanju i sprovođenju radnji koje će doprinijeti senzibilizaciji i jačanju stručnih kapaciteta predstavnika institucija za bolje prepoznavanje žrtava i potencijalnih žrtava trgovine ljudima, kao i jačanju svijesti šire javnosti u odnosu na ovaj fenomen, što doprinosi unapređenju efikasnosti i funkcionalnosti sistema prevencije, identifikacije, zaštite, pomoći i praćenja žrtava trgovine ljudima sa posebnim fokusom na djecu, kao i efikasnosti istraga, krivičnog gonjenja i adekvatnog kažnjavanja u skladu sa krivičnim zakonodavstvom Crne Gore.

U cilju jačanja istrage i krivičnog gonjenja trgovine ljudima, formiran je Operativni tim za borbu protiv trgovine ljudima krajem 2018. godine kojim rukovodi državna tužiteljka iz Višeg državnog tužilaštva, a čiji članovi su predstavnici Ministarstva unutrašnjih poslova, Uprave policije i Ministarstva pravde. Formiranje ovog tima je rezultiralo povećanje broja krivičnih gonjenja i osuđujućih presuda.

U formi Nacionalnog plana za formalnu identifikaciju žrtava trgovine ljudima, u oktobru 2020. godine Vlada Crne Gore je usvojila Standardne operativne procedure za identifikaciju žrtava trgovine ljudima izrađene uz podršku Međunarodne organizacije za migracije. Prema SOP indentifikacija žrtava nije povezana sa pokretanjem krivičnog gonjenja i sprovodi je multidisciplinarni tim. Tim za formalnu identifikaciju žrtava trgovine ljudima uspostavljen je u novembru 2019. godine.

Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti stranaca, koji je počeo da se primjenjuje od januara 2018. godine, u potpunosti implementira međunarodne i evropske standarde iz ove oblasti. Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći žrtve trgovine ljudima prepoznaje kao privilegovane korisnike besplatne pravne pomoći, bez procjene njihovog finansijskog stanja. Usvojene su Smjernica o nekažnjavanju žrtava trgovine ljudima, s obzirom da u našem zakonodavstvu ne postoji eksplicitna odredba o nekažnjavanju žrtava.

U skladu sa pozitivnim obavezama koje proizilaze iz međunarodnih pravnih okvira, preduzimaju se svi proceduralni koraci sa ciljem identifikacije pretpostavljene žrtve trgovine ljudima u najranijoj mogućoj

fazi, time osiguravajući njihovo adekvatno upućivanje i sprječavanje automatskog vraćanja u zemlje porijekla bez adekvatnog rješavanja pitanja njihove ranjivosti. Prilikom prijema i tokom prihvata stranaca koji traže međunarodnu zaštitu, putem specifično fokusiranih intervjua i na osnovu indikatora utvrđuje se da li su bili žrtve ili bi mogli postati potencijalne žrtve, s obzirom da su na svojim rutama kretanja izloženi brojnim nedozvoljenim postupcima i ponašanjima. Takođe se tokom prihvata, kroz psihosocijalnu pomoć i podršku i pomoć u ostvarivanju prava pružaju informacije koje su fokusirane na sprječavanje i preventivno djelovanje, a s obzirom na stepen ranjivosti lica adekvatna pomoć i podrška u vidu proceduralnih garancija.

U kontinuitetu se sprovode aktivnosti na jačanju kadrovske potencijala sa aspekta obučenosti stručnih lica, koji u svom radu dolaze u kontakt sa strancima koji traže međunarodnu zaštitu. U tom smislu, službenici se adekvatno i redovno obučavaju za identifikovanje i upućivanje osoba čija je ranjivost povezana sa trgovinom ljudima, sa posebnim akcentom na fenomenologiju trgovine ljudima, mehanizme borbe protiv trgovine ljudima, identifikaciju žrtava trgovine ljudima i studije slučaja.

Takođe, da bi se podigla svijest među strancima koji traže međunarodnu zaštitu, a kako bi se podržala njihova samoidentifikacija kao žrtava trgovine ljudima, izrađen je i distribuiran višejezični materijal o pravima i dostupnim uslugama i službama za pomoć za žrtve trgovine ljudima. Isti je preveden na engleski i arapski jezik i distribuira se strancima koji traže međunarodnu zaštitu. Preventivnom i edukativnom aktivnošću koja je usmjerena na strance koji traže međunarodnu zaštitu podignut je nivo svijesti u cilju otklanjanja mogućnosti da postanu žrtve nekog od oblika izvršenja krivičnog djela trgovine ljudima, a ukoliko su lica prepoznata (identifikovana), kao žrtve pružaju im se informacije na koji način i kome mogu da se obrate za pomoć kao i koji oblici pomoći im se u tim situacijama pružaju u Crnoj Gori. Postojeći Informator za strance koji traže međunarodnu zaštitu u Crnoj Gori dopunjen je informacijama korisnim za borbu protiv trgovine ljudima. Preveden je na 9 jezika i dostupan u štampanom obliku. Takođe, u cilju prevencije i zaštite ranjivih kategorija iz ovog sistema, pripremljen je flajer namijenjen djeci strancima koji traže međunarodnu zaštitu.

U cilju prevencije maloljetničkih i/ili prisilnih brakova među romskom i egipćanskom populacijom akreditovana su dva programa "Borba protiv trgovine djecom, sklapanja ranih i ugovorenih brakova i prisilnog prosjačenja" i "Integriranje principa prevencije u borbi protiv trgovine ljudima u obrazovni sistem Crne Gore". Uz podršku Međunarodne organizacije za migracije izrađene su Standardne operativne procedure (SOP) kojima se definiše način i postupak za dodjeljivanje statusa žrtve trgovine ljudima licu koje je identifikovano kao potencijalna žrtva.

Zbog postojanje pojačanog rizika od trgovine ljudima i eksploatacije duž migracionih ruta, posebno kada su u pitanju žene i djeca u migraciji, Ministarstvo unutrašnjih poslova je izradilo „Standardne operativne procedure za postupanje sa djecom koja su odvojena od roditelja ili bez pratnje sa posebnim akcentom na proaktivnoj identifikaciji potencijalnih i žrtava trgovine ljudima”.

Članovi Operativnog tima su dostupni 24h na terenu kao podrška u svakom konkretnom konkretnom slučaju. Ukoliko je lice za koje se pretpostavlja da je žrtva trgovine ljudima dijete, sastancima prisustvuje i stručni radnik Centra za socijalni rad - voditelj slučaja i/ili staratelj imenovan od strane Centra za socijalni rad. Predloženi model predviđa da se status žrtve može dobiti i po osnovu ugrožavanja ljudskih prava, a ne i samo ukoliko su žrtve predmet krivičnog djela trgovine ljudima.

b) Vrhovni sud Crne Gore izradio je Analizu sudske prakse za predmete trgovine ljudima.¹ Analiza daje presjek sudovima i široj javnosti o profilima žrtava i počilaca, primijenjenoj kaznenoj politici, omogućava dodatno usklađivanje sa međunarodnim standardima kao i ujednačavanje sudske prakse po pitanju kaznene politike. Predmet istraživanja bili su pravosnažno okončani predmeti trgovine ljudima u periodu od 2004. do 2019. godine, koji su vođeni pred nadležnim sudovima u Crnoj Gori, što predstavlja ukupno 18 predmeta, od čega se 17 predmeta odnosi na krivično djelo trgovine ljudima iz člana 444 Krivičnog zakonika Crne Gore, a jedan predmet na krivično djelo trgovine djecom radi usvojenja iz člana 445 Krivičnog zakonika Crne Gore.

Službenici Uprave policije su u novembru 2021. godine učestvovali u međunarodnoj akciji protiv trgovine ljudima u cilju indentifikovanja osumnjičenih i žrtava seksualne eksploatacije, prinudnog prosjačenja i prinudnog bavljenja kriminalom, a koju je podržao EUROPOL. U izvođenju ove akcije učestvovalo je preko 14.000 službenika organa za sprovođenje zakona iz 29 zemalja, predvođene Austrijom i Rumunijom, uz podršku EUROPOL-a i Frontex-a. Aktivnosti su bile usmjerene na rute trafikanata na putevima i aerodromima.

¹ Detaljnije o statističkim podacima, može se vidjeti na sljedećoj web stranici: https://sudovi.me/static/vrhs/doc/Analiza_sudske_prakse_za_predmete_trgovine_ljudima.pdf

U okviru EMPACT-ovih Dana zajedničke akcije protiv trgovine ljudima u Crnoj Gori su ukupno kontrolisana 162 lica, od čega 142 na javnim mjestima, izvršene su kontrole 10 objekata, a u izvođenju akcije učestvovalo je ukupno 198 službenika Uprave policije. Kao rezultat sprovedenih aktivnosti tokom trajanja akcije formirane su tri istrage dok su identifikovane četiri potencijalne maloljetne žrtve trgovine ljudima. S obzirom na identifikovane pojavne oblike trgovine ljudima koji su evidentni u Crnoj Gori, tokom dana akcije akcenat je stavljen na oblik prosjačenja kao i prostitucije. Tokom trajanja akcije, uspostavljena je saradnja sa nadležnim Centrom za socijalni rad čiji su radnici preduzimali aktivnosti shodno svojim nadležnostima u odnosu na maloljetna lica.

Ministarstvo unutrašnjih poslova/Odjeljenje za borbu protiv trgovine ljudima je, u skladu sa obavezama koje proističu iz strateških dokumenata, tokom izvještajnog perioda u koordinaciji i saradnji sa ostalim institucijama i organizacijama sprovedo niz aktivnosti koje su imale za cilj jačanje kapaciteta nadležnih organa vezano za borbu protiv trgovine ljudima.

Nakon 2019. godine slijedi pozitivan trend porasta krivičnih predmeta zbog krivičnog djela trgovine ljudima. Sudovi su u periodu od 2019. do 2023. godine donijeli ukupno 4 pravosnažne osuđujuće presude protiv 5 okrivljenih lica. Od ukupnog broja presuda, u jednom predmetu za krivično djelo trgovina ljudima u svrhu seksualne eksploatacije izrečena je do sada najveća kazna zatvora - jednom licu 17 drugom 15 godina, dok je u drugom predmetu koji se odnosio na prisilno prosjačenje jednom licu izrečena je kazna zatvora u trajanju od 8 godina. Takođe, u prvoj pravosnažnoj presudu za oblik eksploatacije radi sklapanja nedozvoljenog braka, osuđenom je izrečena kazna zatvora u trajanju od 2 godine, a u strukturi ovih presuda se nalazi i jedna koja je donijeta na osnovu prethodno zaključenog sporazuma o priznanju krivice, kojom je osuđenom izrečena kazna zatvora u trajanju od jedne godine i dva mjeseca.

Trenutno je u radu ukupno 13 predmeta u kojima su krivični postupci pokrenuti protiv 23 okrivljena lica, i svi ovi predmeti, osim jednog koji je vraćen radi dopune istrage, se nalaze u fazi suđenja pred Višim sudovima u Podgorici i Bijelom Polju.

U novembru 2019. godine, Odbor za rodnu ravnopravnost organizovao je 11. zasjedanje Ženskog parlamenta posvećeno razmatranju ostvarivanja prava žena u zemljama našeg regiona, sa akcentom na borbu protiv nasilja nad ženama i borbu protiv trgovine ljudima, u svijetlu zaključaka usvojenih na Konferenciji o borbi protiv trgovine ljudima, koju je Odbor organizovao u saradnji sa NATO kancelarijom Specijalne predstavnice za žene, mir i bezbjednost Kler Hatčinson i Ministarstvom unutrašnjih poslova Crne Gore. Navedena konferencija je organizovana sa ciljem da pruži osnovu za reviziju NATO politike za borbu protiv trgovine ljudima, kao i korisnu potporu zemljama da se bave ovim globalnim izazovom.

Odbor je, u julu 2021. godine razmotrio III GRETA Izvještaj o implementaciji Konvencije SE za borbu protiv trgovine ljudima u Crnoj Gori i Akcioni plan za sprovođenje Strategije za borbu protiv trgovine ljudima za period 2019-2024, za 2021. godinu i Izvještaj o realizaciji Akcionog plana za sprovođenje Strategije za borbu protiv trgovine ljudima za period 2019-2024. za 2020. godinu. Odbor je ohrabren informacijom da je i GRETA u svom Izvještaju o implementaciji Konvencije SE za borbu protiv trgovine ljudima u Crnoj Gori takođe prepoznala napredak u ovim oblastima i pozdravila navedene aktivnosti preduzete od strane nadležnih organa u Crnoj Gori.

S obzirom da su djeca prepoznata kao posebno osjetljiva kategorija kada je trgovina ljudima u pitanju, Ministarstvo unutrašnjih poslova i Uprava policije su, u saradnji sa ranijim Ministarstvom prosvjete, nauke, kulture i sporta uz podršku UNICEF-a, realizovalo je projekat „Jačanje svijesti o trgovini djecom kroz obrazovni sistem“. U okviru ovog projekta obučen je značajan broj nastavnika građanskog vaspitanja na temu „Trgovina ljudima/djecom“ i izrađen je Priručnik o najboljim metodama prenošenja znanja djeci na ovu temu. Trgovina ljudima/djecom je uvedena kao tema u okviru predmeta „Građansko vaspitanje“.

Od 2019. godine realizovane značajne aktivnosti kada je u pitanju unapređenje kapaciteta koja se bavi usko ovom oblašću i to prevashodno formiranjem specijalizovanog Odsjeka za suzbijanje krivičnih djela krijumčarenja i trgovine ljudima i ilegalnih migracija kao organizacione jedinice u sklopu Sektora za borbu protiv kriminala Uprave policije na koji način su se stvorili uslovi za efikasnije proaktivno djelovanje što se može ogledati u statističkom uvećanju krivičnih prijava od tog perioda.

Lica oštećena u krivičnim djelima trgovine ljudima mogu pred našim sudovima da potražuju naknadu štete, kako materijalne, tako i nematerijalne. Postupci nadoknade štete sprovode se prema pravilima Zakonika o krivičnom postupku i Zakona o parničnom postupku. Crna Gora je, 2015. godine, donijela Zakon o naknadi štete žrtvama krivičnih djela nasilja.

Postupanje prema strancima, uključujući migrante, izbjeglice i tražioce azila (čl. 7 i 13)

15. Molimo da izvijestite o adekvatnim mjerama zaštite od vraćanja ili protjerivanja, uključujući protjerivanje tražilaca azila u evropske „sigurne treće zemlje“, kao i o mjerama koje su preduzete

u cilju: (a) osiguravanja efikasnog pristupa postupku azila za sve koji namjeravaju da traže azil u državi članici; (b) garantovanja da se zahtjevi za azil ocjenjuju u razumnom vremenskom okviru na individualnoj osnovi, uz puno poštovanje propisanog zakonskog postupka; i (c) sprečavanja i istraživanja bez odlaganja navoda o upotrebi sile i zlostavljanju od strane graničnih organa u kontekstu sprečavanja pokušaja ulaska u zemlju.

Pravni okvir o azilu usklađen je sa standardima EU o azilu stupanjem na snagu novog Zakona o međunarodnoj i privremenoj zaštiti stranaca u januaru 2018. godine. Shodno ovom Zakonu oblast međunarodne zaštite potpunije je regulisana podzakonskim aktima koji su donešeni. Kroz ove pravne akte smo u najvećoj mjeri primjenili evropske standarde, što se odrazilo i odražava na kvalitet i efikasnost ostvarivanja prava stranaca, kroz koordinisane i jasno propisane procedure. Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti stranaca se temelji na potpunoj i inkluzivnoj primjeni Konvencije o statusu izbjeglica i Zajedničkog evropskog sistema azila (CEAS), čiji je cilj obezbjeđivanje pravednog i humanog postupanja sa strancima koji traže međunarodnu zaštitu. Ovo je jedan od prvih zakona koji u potpunosti implementira evropske standarde iz oblasti azila. Naime, Zakon je u potpunosti usklađen sa Direktivom 2013/32 te je krajnji rok za odlučivanje 21 mjesec. Direkcija za azil u ovim zakonskim rokovima donosi odluke u postupku po zahtjevu za međunarodnu zaštitu. Međutim, od početka 2021. godine krenulo se sa uspostavljanjem prakse da se odluke, osim u izuzetno složenim slučajevima koji podrazumijevaju utvrđivanje složenog činjeničnog stanja i razjašnjenje složenih pravnih pitanja, donose u roku od 6 mjeseci

U novembru 2021. godine, u okviru kontrolne i nadzorne uloge Skupštine, Delegacija Odbora za ljudska prava i slobode posjetila je Centar za prihvata u Spužu. Kada je riječ o aktuelnim migratornim tokovima koji ne zaobilaze ni Crnu Goru, Odbor za ljudska prava i slobode 27. saziva Skupštine Crne Gore upoznao se sa stanjem u ovoj oblasti na Prvoj sjednici održanoj 23. decembra 2020. kada je razmotrio tri Izveštaja Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore o readmisiji i migracijama i tim povodom donio Zaključak koji je dostavio Kolegijumu predsjednika Skupštine na upoznavanje i nadležnim institucijama na realizaciju. Odbor je zaključio da su migracije postale trend o kojem u Crnoj Gori treba govoriti glasnije i sa različitih aspekata, a migranti u Crnoj Gori najčešće su u tranzitu, jer je njihovo krajnje odredište neka druga zemlja, o čemu svjedoči činjenica da nadležni organi koji registruju migranta često poslije nekoliko dana gube njegov trag, jer napušta zemlju. Uzroci migracija su najčešće geopolitička dešavanja, ali prisutna su i ekonomsko-migratorna kretanja.

Nezavisnost pravosuđa, sprovođenje pravde i pravično suđenje (član 14)

16. Vežano za prethodna zaključna zapažanja (par. 15), molimo da izvijestite o mjerama koje su preduzete kako bi se osigurala potpuna nezavisnost pravosuđa, uključujući mjere za jačanje nezavisnosti Sudskog savjeta od neprikladnog političkog uticaja, pojašnjavajući, između ostalog, da li su u njegovim članovima uglavnom sudije, da li je učešće Ministra pravde u Savjetu po službenoj dužnosti brisano i da li su utvrđeni objektivni kriterijumi za izbor članova Savjeta koji nijesu sudije. Molimo da odgovorite na zabrinutost u vezi sa ponovnim imenovanjem pet predsjednika sudova od strane Sudskog savjeta na najmanje treći mandat, uprkos činjenici da zakon predviđa maksimalno dva mandata. Molimo da navedete napredak koji je postignut u reviziji disciplinskog okvira za sudije. Molimo da izvijestite o mjerama koje su preduzete za poboljšanje efikasnosti pravosuđa, za efikasno rješavanje zaostalih predmeta i za poboljšanje izvršenja sudskih odluka.

Ustavom Crne Gore utvrđeno je načelo podjele vlasti na zakonodavnu, izvršnu i sudsku. Odnos vlasti počiva na ravnoteži i međusobnoj kontroli. Ustavna određenja proklamovana načelima nezavisnosti i samostalnosti sudstva, odnosno Državnog tužilaštva, koja su unaprijeđena usvajanjem Amandmana na Ustav 2013. godine, razrađena su setom organizacionih zakona i podzakonskim aktima iz oblasti pravosuđa, koji su usaglašeni sa evropskim standardima. Usvajanjem organizacionih zakona koji su donijeti u 2015. godini zaokružena je normativna promjena pravosudnog sistema, na način što su izvršene odgovarajuće izmjene u organizaciji i načinu rada sudova i prekršajnog sistema i stvoreni su kvalitetan normativni okvir za uspostavljanje jedinstvenog, transparentnog i na zaslugama zasnovanog sistema izbora nosilaca pravosudne funkcije na nacionalnom nivou, sa kriterijumima njihovog trajnog dobrovoljnog premještanja, kao i sistema za periodično ocjenjivanje kao osnova za napredovanje i sistema etičke i disciplinske odgovornosti sudija. Donijeti su: Zakon o sudovima, Zakon o Sudskom savjetu i sudijama, Zakon o Državnom tužilaštvu, Zakon o Specijalnom državnom tužilaštvu, Zakon o Centru za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu i Zakon o pripravnicima u sudovima i Državnom tužilaštvu i pravosudnom ispitu. Takođe, sistem inicijalne i kontinuirane obuke u sudstvu je značajno unaprijeđen. Zakonom o sudovima propisano je da se sredstva za rad sudova obezbjeđuju u budžetu Crne Gore i da sudovi samostalno raspolažu tim sredstvima.

Ustavom je propisano da Sudski savjet ima predsjednika i devet članova. Članovi Sudskog savjeta su predsjednik Vrhovnog sud, a četiri sudije koje bira i razrješava Konferencija sudija, četiri ugledna

pravniku koje bira i razrješava Skupština, na predlog nadležnog radnog tijela Skupštine po raspisanom javnom pozivu i ministar nadležan za poslove pravosuđa. Shodno Zakonu o Sudskom savjetu i sudijama za člana Sudskog savjeta iz reda uglednih pravniku može biti birano lice koje ima najmanje petnaest godina radnog iskustva na pravnim poslovima i uživa lični i profesionalni ugled, da nije osuđivan za krivična djela koja čine sudije nedostojnim za obavljanje sudijske funkcije u skladu sa ovim zakonom. Predsjednika Sudskog savjeta bira Sudski savjet iz reda svojih članova, koji nijesu nosioci sudijske funkcije, dvotrećinskom većinom članova Sudskog savjeta. Za predsjednika Sudskog savjeta ne može biti biran ministar nadležan za poslove pravosuđa. Predsjednik Sudskog savjeta ima odlučujući glas u slučaju jednakog broja glasova. U postupcima disciplinske odgovornosti sudija, ministar nadležan za poslove pravosuđa ne glasa. Mandat Sudskog savjeta je četiri godine.

U cilju unapređenja odredbi Zakona o Sudskom savjetu i sudijama koje se odnose na sistem etičke i disciplinske odgovornosti sudija, izbor sudija i predsjednika sudova, rad Sudskog savjeta, upućivanje i premještanje sudija, kao i njihovo ocjenjivanje, Ministarstvo pravde je izradilo Predlog izmjena ovog zakona. Predlogom ovog zakona uvode se odredbe o sprečavanju sukoba interesa članova Sudskog savjeta iz reda sudija, koje imaju za cilj sprječavanje političkog uticaja na Sudski savjet i unaprjeđenje njegove ustavom garantovane samostalnosti i nezavisnosti. Ovim predlogom se ispunjavaju i dugogodišnje preporuke za jačanje nezavisnosti Sudskog savjeta koje su dali Grupa država protiv korupcije (GRECO) Savjeta Evrope i Evropska mreža sudskih savjeta (ENCJ). Na predloženi zakon Venecijanska komisija je u martu 2023. godine dala pozitivno mišljenje, uz konstataciju da će normativne izmjene u ovom propisu doprinijeti podizanju povjerenja građana u rad pravosuđa. Očekuje se da Predlog ovog zakona bude uskoro utvrđen na Vladi. Od sedam predsjednika sudova koji su ponovo postavljeni na najmanje treći mandat, predsjednica Vrhovnog suda i četiri predsjednika osnovnih sudova podnijeli su ostavke na te funkcije. Dva predsjednika osnovnih sudova koji su na tom mjestu najmanje treći mandat i dalje su na pozicijama.

Kada je u pitanju efikasnost pravosuđa i poboljšanje izvršenja sudskih odluka najznačajnije aktivnosti u tom pogledu su bile da je sudska mreža je racionalizovana tako što je osnovan jedan Privredni sud za teritoriju Crne Gore sa sjedištem u Podgorici, dok je Privredni sud u Bijelom Polju ukinut. Izvršena je i centralizacija nadležnosti za krivična djela organizovanog kriminala, korupcije, terorizma i ratnih zločina formiranjem jednog specijalizovanog odjeljenja u Višem sudu u Podgorici, umjesto dotadašnja dva odjeljenja pri višim sudovima u Podgorici i Bijelom Polju. Takođe, postignuta je i reorganizacija, imajući u vidu da su sudovi za prekršaje postali dio redovnih sudova. Nadalje, uvođenjem javnih izvršitelja rasterećeni su sudovi od izvršnih predmeta i uvedena je obavezna nadležnost notara, kao povjerenika suda, u postupcima raspravljanja zaostavštine. Nakon donošenja Zakona o alternativnom rješavanju sporova i uspostavljanja Centra za alternativno rješavanje sporova zabilježen je pozitivan trend u alternativnom rješavanju sporova. U toku je izrada novog jedinstvenog informacionog sistema pravosuđa. Crna Gora je nastavila da preduzima konkretne mjere da bi smanjila broj zaostalih predmeta, kojima je dat prioritetni status.

17. Vežano za prethodna zaključna zapažanja (par. 16), molimo vas da izvijestite o mjerama koje su preduzete za podizanje svijesti o sistemu besplatne pravne pomoći i osiguravanje efikasnog pristupa takvoj pravnoj pomoći, naročito za one koji su u ranjivoj situaciji, uključujući svu djecu u sukobu sa zakonom, bez diskriminacije.

Unapređenje zakonskog okvira ostvarena je 2015. godine izmjenama Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći, koje su omogućile da se ovo pravo proširi kako u pogledu postupka u kojem se može ostvariti, tako i u pogledu lica koja ga mogu zahtjevati. U skladu sa ovim izmjenama, besplatna pravna pomoć se može koristiti i u postupku pred javnim izvršiteljem, a mogu je koristiti i lica koja ne ispunjavaju imovinske uslove propisane zakonom, ukoliko su materijalno ugroženi zbog drugih, zakonom propisanih razloga ili su u stanje ugroženosti došli zbog neizvršavanja predmeta. Takođe, žrtve krivičnog djela nasilje u porodici ili u porodičnoj zajednici i trgovine ljudima, kao i žrtva nasilja u porodici u skladu sa zakonom kojim se uređuje zaštita od nasilja u porodici, prepoznate su kao privilegovani korisnici ovog prava.

Razvijanje i unapređenje sistema besplatne pravne pomoći prepoznato je i kao strateški cilj Strategijom reforme pravosuđa za period 2019-2022. godine i pratećim Akcionim planom. U prethodnom periodu sprovedene su značajne aktivnosti na jačanju ovog instituta među kojima su: izrada brošura, info letaka i njihova distribucija na info punktovima u svim crnogorskim opštinama, u organizaciji Udruženja sudija Crne Gore i NVO Centra za demokratsku tranziciju, zatim promocija besplatne pravne pomoći od strane advokata u medijskim nastupima i neposredno u kontaktu sa građanima. U izvještajnom periodu sprovedeno je 13 projekata na temu afirmacije besplatne pravne pomoći od strane NVO-a, a finansiranih od strane Ministarstva pravde. Sudovi na internet stranicama imaju poseban dio koji čini lista linkova o besplatnoj pravnoj pomoći, a u sudovima su dostupne i brošure koje daju informativne podatke o tome ko su korisnici besplatne pravne pomoći, gdje mogu da se informišu o ovoj pomoći i podnesu zahtjev za pružanje iste, kao i način na koji se ostvaruje ovo pravo.

U cilju prevazilaženja problema koji su primijećeni u praktičnoj primjeni Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći, Ministarstvo pravde je u 2022. godini izradilo Predlog zakona o izmjenama i dopunama ovog zakona, čije utvrđivanje se uskoro očekuje na Vladi. Predloženim izmjenama i dopunama omogućiti će se ostvarivanje prava na besplatnu pravnu pomoć posebno ranjivim kategorijama lica (žrtvama torture, žrtvama krivičnih djela protiv polnih sloboda i djeci koja su pokrenula postupak za zaštitu prava djeteta), koji će biti prepoznati kao privilegovane kategorije korisnika besplatne pravne pomoći. Osim toga, ovim kategorijama lica omogućit će se i ostvarivanje prava na besplatnu pravnu pomoć i u vezanim postupcima, nakon što pravosnažnom odlukom bude utvrđen status žrtve ovih lica.

Pravo na privatnost (član 17)

18. Molimo da izvijestite o napretku koji je postignut u usvajanju novog Zakona o zaštiti podataka, kao i o usklađenosti svakog nacrtu ili usvojenog zakonodavstva sa Paktom. Takođe, navedite informacije o mjerama koje su preduzete za dalje jačanje kapaciteta Agencije za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama kako bi joj se omogućilo da efikasno obavlja svoj mandat.

U cilju jačanja administrativnih kapaciteta Agencije za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama, u periodu od 2014. do 2021. godine došlo je do povećanja broja zaposlenih sa 15 na 30, tako da je Agencija duplirala broj zaposlenih lica. Treba napomenuti da je u naznačenom periodu dva puta (2016 i 2017. godine) mijenjan akt o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji, tako da je Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta u Agenciji, koji je u primjeni, definisano 28 radna mjesta sa 47 izvršioaca.

U proteklom periodu je organizovano više obuka, seminara, radionica, koje su pohađali zaposleni u Agenciji ili koje su imale za cilj edukaciju građana, nevladinih organizacija, medija, predstavnika državne uprave i lokalnih samouprava u primjeni zakonskih rješenja iz oblasti zaštite ličnih podataka i slobodnog pristupa informacijama.

Sloboda savjesti i vjerskih uvjerenja (čl. 2, 18 i 26)

19. Molimo da navedete informacije o primjeni Zakona o slobodi vjeroispovijesti ili uvjerenja i pravnom položaju vjerskih zajednica usvojenog 27.12.2019. godine, naročito vezano za postupak utvrđivanja vlasništva nad vjerskim objektima od strane vjerskih zajednica i prenosa te imovine na državu, kao i na njen uticaj na slobodu vjeroispovijesti pripadnika dotičnih vjerskih zajednica, uključujući i njihovu mogućnost da obavljaju svoje vjerske aktivnosti.

Skupština Crne Gore je, 29. decembra 2019., usvojila Zakon o slobodi vjeroispovijesti ili uvjerenja i pravnom položaju vjerskih zajednica, a 20. januara 2021. godine, ponovno izglasala Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o slobodi vjeroispovijesti ili uvjerenja i pravnom položaju vjerskih zajednica. Ovim zakonskim rješenjem je učinjen iskorak u cilju zabrane diskriminacije, suštinskog omogućavanja vjerskim zajednicama i vjernicima da nesmetano vrše i uživaju svoja prava, prvenstveno eliminisanjem odredbi o vansudskom rješavanju imovinskih sporova od strane izvršne vlasti.

Država Crna Gora sa vjerskim zajednicama u Crnoj Gori ima intenzivnu institucionalnu saradnju, prije svega, kroz djelovanje Mješovitih komisija uspostavljenih u cilju sprovođenja zaključenih ugovora sa vjerskim zajednicama, koje čine predstavnici Vlade i vjerskih zajednica.

U proteklom periodu nastavljeno je sa aktivnostima na sprovođenju potpisanih Ugovora, i to: Temeljnog ugovora između Crne Gore i Svete Stolice, Ugovora o uređenju odnosa od zajedničkog interesa između Vlade Crne Gore i Islamske zajednice u Crnoj Gori i Ugovora o uređenju odnosa od zajedničkog interesa između Vlade Crne Gore i Jevrejske zajednice u Crnoj Gori, a u 2022. godini potpisan je i Temeljni Ugovor između Crne Gore i Srpske Pravoslavne Crkve.

U toku su pregovori za potpisivanje Ugovora o uređenju međusobnih odnosa sa Hrišćanskom adventističkom crkvom, kao i 6 protestantsko-jevanđeoskih crkava.

U Knjizi evidentiranih vjerskih zajednica Jedinственe evidencije vjerskih zajednica upisano je 20 vjerskih zajednica, dok je u Knjizi registrovanih vjerskih zajednica Jedinственe evidencije vjerskih zajednica upisano 3 vjerske zajednice.

Sloboda izražavanja (član 19)

20. Vezano za prethodna zaključna zapažanja (par. 21), molimo vas da izvijestite o mjerama koje su preduzete kako bi se osigurala sigurnost novinara i kako bi se zaštitili od napada i zastrašivanja, uključujući hapšenja, pritvaranja i krivične prijave, kao i o napretku u istragama i procesuiranju slučajeva nasilja nad novinarima od 2015. godine (uključiti relevantnu statistiku). Molimo da odgovorite na izvještaje o kontinuiranom političkom miješanju u nacionalni javni emiter RTCG (Radio televizija Crne Gore) i Agenciju za elektronske medije, uključujući smjenu članova Savjeta javnog emitera RTCG, i izvijestite o mjerama preduzetim za jačanje nezavisnosti

javnog emitera i medijskog regulatora. Molimo takođe da navedete korake preduzete u cilju podrške uspostavljanju efikasnih samoregulatornih mehanizama. Molimo da navedete informacije o nacrtima zakona koji regulišu različite oblike medija koji su u pripremi i o njihovoj usklađenosti sa Paktom.

U izvještajnom periodu zakoni u oblasti medija mijenjani su u značajnoj mjeri dva puta. Prvi put 2016. godine i to Zakon o elektronskim komunikacijama i Zakon o nacionalnom javnom emiteru Radio i Televizija Crne Gore. Drugi krug potpunih izmjena zakona započeo je 2018. godine, da bi Skupština Crne Gore, 27. jula 2020. godine, usvojila Zakon o nacionalnom javnom emiteru Radio i Televizija Crne Gore i Zakon o medijima.

U cilju daljeg usklađivanja medijskih zakona sa međunarodnim standardima, Crna Gora je krajem 2021. godine pristupila izradi novog Zakona o medijima, Zakona o javnom medijskom servisu Crne Gore i Zakona o audio-vizuelnim medijskim uslugama, u skladu sa relevantnim međunarodnim preporukama, iskustvima implementacije medijskog zakonodavstva, te zahtjevima i sugestijama medijske zajednice i NVO sektora. Takođe, u toku je izrada Medijske strategije Crne Gore 2023-2027, prvog strateškog dokumenta te vrste, koja predviđa i niz mjera u cilju jačanja bezbjednosti novinara i učvršćivanja svih institucionalnih mehanizama u procesuiranju svih slučajeva napada na novinare.

Polazeći od člana 30 Zakona o nacionalnom javnom emiteru Radio i Televizija Crne Gore Skupština Crne Gore je, u junu 2021. godine, donijela Odluku o imenovanju Savjeta RTCG-a, dok je predsjednik Skupštine Žrijebom, u prisustvu predstavnika ovlašćenih predlagača članova Savjeta, utvrdio trajanje mandata novoizabranim članovima Savjeta RTCG-a.

Odbor za politički sistem, pravosuđe i upravu Skupštine Crne Gore, kao nadležan za oblast medija, uključen je u projekat „Jačanje društva – podrška medijskim javnim servisima u zemljama Zapadnog Balkana“, koji se realizuje kao jedan od prioriteta EU u reformi javnih medijskih servisa na Zapadnom Balkanu, sa ciljem podsticanja pluralističkog, nezavisnog i vjerodostojnog programskog sadržaja.

Imajući u vidu značaj i važnost koje sloboda medija i sloboda izražavanja zauzimaju u svakom demokratskom društvu, izmjenama Krivičnog zakonika iz 2021. ojačana je krivičnopravna zaštita novinara na način što je izvršena dopuna člana 142 (Značenje izraza) na način što je uveden pojam poslova od značaja, kao i dopuna člana 144 (Teško ubistvo) i člana 151 (Teška tjelesna povreda). Izvršena je i izmjena člana 165 (Prinuda) ali i člana 168 (Ugrožavanje sigurnosti). Takođe, izvršena je i izmjena člana 179 (Sprječavanje štampanja i rasturanja štampanih stvari i emitovanje programa). Ove izmjene se odnose na obavljanje poslova odnosno objavljivanje informacija od javnog značaja, što predstavlja kvalifikatorne okolnosti samog krivičnog djela.

Tužilaštva dostavljaju Vrhovnom državnom tužilaštvu izvještaje o napadima na novinare. U Upravi policije određen je glavni policijski inspektor, koji koordinira svim tužilačko-policijskim aktivnostima u ovoj oblasti na cijeloj teritoriji Crne Gore. Takođe, u svim centrima bezbjednosti su određena po dva inspektora kriminalističke policije koji su nosioci ovih aktivnosti na teritorijama svoje nadležnosti, bez obzira da li se u prijavljenom događaju stiču elementi krivičnog djela ili prekršaja. Komisija za praćenje napada na novinare formirana je u novom sastavu 2021. godine, a čine je novinari, predstavnici medija, NVO, Društva profesionalnih novinara, Medijskog savjeta za samoregulaciju, Sindikata medija, Agencije za nacionalnu bezbjednost, Državnog tužilaštva i Uprave policije. Izmijenjeni sastav uticao je na efikasniji rad, s obzirom na to da su sada predstavnici tužilaštva direktno uključeni u rad ovog tijela. Posebno važna nadležnost nove Komisije je praćenje slučajeva koji se dogode preko društvenih mreža, pored identifikovanih napada i prijetnji.

21. Molimo da dostavite informacije o statusu i sadržaju predloženih izmjena i dopuna Zakona o slobodnom pristupu informacijama, uključujući kriterijume pod kojima se informacije mogu uskratiti. Komentarišite izvještaje o rastućoj praksi proglašavanja traženih informacija povjerljivim bez obrazloženja ili kao rezultat širokog tumačenja pravila, i takođe navedite korake preduzete za dalje smanjenje ćutanja administracije.

Pristup informacijama u posjedu organa vlasti zasniva se na načelima slobodnog pristupa informacijama, transparentnosti rada organa vlasti, prava javnosti da zna, ravnopravnosti i jednakosti i ostvaruje se na nivou standarda koji su sadržani u potvrđenim međunarodnim ugovorima o ljudskim pravima i slobodama i opšte prihvaćenim pravilima međunarodnog prava. Shodno Zakonu o slobodnom pristupu informacijama svako domaće i strano fizičko i pravno lice ima pravo na pristup informacijama, bez obaveze da navodi razloge i objašnjava interes traženja informacija. Član 13 Zakona propisuje da je organ vlasti dužan da fizičkom i pravnom licu koje traži pristup informaciji omogući pristup informaciji ili njenom dijelu koju posjeduje, osim u slučajevima predviđenim ovim zakonom, dok su članom 14 propisane situacije kada organ vlasti može ograničiti pristup informaciji ili dijelu informacije. U cilju dalje

usklađenosti sa međunarodnim standardima i izazovima koji su zabilježeni u praksi, u izradi je novi Zakon o slobodnom pristupu informacijama čije se usvajanje očekuje u narednom periodu.

Sloboda udruživanja i učešća u javnim poslovima (čl. 22 i 25)

22. Molimo da odgovorite na izvještaje o pritisku na nevladine organizacije koje istražuju korupciju ili kritikuju vladu. Molimo da prokomentarišete otpuštanja predstavnika NVO iz ključnih državnih institucija i iz regulatornih i nadzornih tijela dok su povezani pravni postupci u toku, kao i medijsku kampanju kojom se diskredituju predstavnici NVO.

Predstavnici NVO su članovi u Tužilačkom savjetu, Savjetu za vladavinu prava, kao i u svim radnim grupama u pregovaračkom procesu sa Evropskom unijom, sa posebnim naglaskom na pregovaračka poglavlja 23 i 24.

Takođe, potrebno je istaci da se sjednice Vlade Crne Gore uživo prenose.

23. Molimo da izvijestite o statusu i sadržaju reforme izbornog pravnog okvira: Navedite mjere koje su preduzete za: (a) Jačanje nepristrasnosti Državne izborne komisije; (b) Rješavanje praznina i nejasnoća u zakonu u vezi sa korišćenjem kredita i stranačkih resursa za finansiranje izborne kampanje, kao i navodima o nezakonitom finansiranju političkih partija uoči parlamentarnih izbora 2016. godine „afera koverta“); (c) Preispitivanje neopravdanih ograničenja prava glasa na osnovu dužine boravka i blanko uskraćivanje prava glasa osobama koje je sud proglasio „nesposobnim“ na osnovu intelektualnog invaliditeta; (d) Rješavanje navodnih izbornih nepravilnosti tokom predsjedničkih izbora 2018. godine, uključujući pritiske na zaposlene da prisustvuju skupovima, kupovinu glasova, pritisak na birače da podrže kandidata vladajuće stranke, prikupljanje identifikacionih isprava kako bi se birači spriječili da glasaju

Skupština Crne Gore je, 29. decembra 2020. godine, donijela Odluku o obrazovanju odbora za sveobuhvatnu izbornu reformu. Odbor ima 14 članova i to sedam članova koji se biraju iz reda poslanika parlamentarne većine i sedam članova koji se biraju iz reda poslanika opozicije sa ciljem ostvarivanja sveobuhvatne izborne reforme i uspostavljanja punog povjerenja javnosti u izborni proces. Sveobuhvatna izborna reforma podrazumijeva implementaciju preporuka iz izvještaja Evropske komisije o napretku; implementaciju preporuka iz izvještaja OEBS/ODIHR misija – analiza i predlog načina implementacije saglasno Ustavu Crne Gore; definisanje Predloga zakona o izboru odbornika i poslanika; definisanje Predloga zakona o biračkom spisku, Predloga zakona o finansiranju političkih subjekata i izbornih kampanja i predloga Zakona o registrima prebivališta i boravišta; analizu primjena Zakona o ličnoj karti i Zakona o crnogorskom državljanstvu uz eventualnu pripremu predloga izmjena i dopuna zakona ukoliko se ispostave korisnim ili neophodnim za postizanje ciljeva; jačanje sveukupnih kapaciteta, profesionalizma i transparentnosti organa značajnih za izborne procese, uključujući Državnu izbornu komisiju i Agenciju za sprječavanje korupcije, čiji je cilj, između ostalog, i jačanje povjerenja javnosti u njihov rad;

U skladu sa Odlukom, u postupku utvrđivanja predloga zakona i drugih akata, kao i svih drugih rješenja u vezi sa ciljem i zadacima Odbora, Odbor odlučuje konsenzusom. Izuzetno, u slučaju da se princip konsenzualnog odlučivanja ne može postići, a postoji podrška članova Odbora koja garantuje postizanje potrebne većine u plenumu, takav predlog može biti utvrđen bez obzira na nepostojanje konsenzusa.

Odbor je raspisao javni poziv za izbor pridruženih članova iz reda akademske zajednice – univerziteta i nevladinog sektora i formirao Komisiju za pregled dokumentacije po raspisanim javnim pozivima. Na javni poziv za izbor pridruženih članova iz reda nevladinog sektora prijavilo se pet nevladinih organizacija. Odbor je tajnim glasanjem za pridružene članove iz reda nevladinog sektora izabrao: Savez slijepih Crne Gore, Centar za demokratsku tranziciju i Centar za političku edukaciju. Na prvom javnom pozivu za izbor dva pridružena člana Odbora iz reda akademske zajednice – univerziteta nije bilo prijavljenih kandidata. Nakon ponovnog javnog poziva, Odbor je razmotrio prijave dva kandidata kada je konstatovano da jedan od prijavljenih kandidata ne ispunjava uslove za izbor, dok drugi kandidat nije dobio potrebnu većinu za izbor. Na treći javni poziv nije bilo prijavljenih kandidata.

Odbor za sveobuhvatnu izbornu reformu je svoj rad organizovao u okviru četiri radne grupe: radna grupa 1 je nadležna za definisanje Predloga zakona o izboru odbornika i poslanika, definisanje rješenja o načinu održavanja lokalnih izbora u svim jedinicama lokalne samouprave u jednom danu, jačanje sveukupnih kapaciteta, profesionalizma i transparentnosti Državne izborne komisije (**odgovor a**); radna grupa 2 je nadležna za definisanje Predloga zakona o biračkom spisku i definisanje Predloga zakona o registrima prebivališta i boravišta; radna grupa 3 je nadležna za definisanje predloga Zakona o finansiranju političkih subjekata i izbornih kampanja i jačanje sveukupnih kapaciteta, profesionalizma i transparentnosti Agencije za sprječavanje korupcije (**odgovor b**); radna grupa 4 je nadležna za analizu primjene Zakona o ličnoj karti i Zakona o crnogorskom državljanstvu uz eventualnu pripremu predloga izmjena i dopuna u koliko se ispostave korisnim i neophodnim za ispunjavanje postavljenih ciljeva.

Takođe, ova radna grupa nadležna je za definisanje Predloga kodeksa etičkog ponašanja u izbornim kampanjama.

Do zatoja u radu Odbora došlo je nakon odluke, tada opozicionih partija, da ne učestvuju u njegovom radu što je rezultiralo zatojem u ispunjavanju gore pomenutih preporuka. Ipak, radne grupe odbora su kontinuirano imale sastanke posvećene modalitetima vezanim za održavanje lokalnih izbora u jednom danu, kao i o konkretnim rješenjima u Zakonu o izboru odborika i poslanika. U tom smislu, analizirane su norme koje se odnose na preporuke OEBS/ODIHR-a. Radna tijela Odbora radila su i na Zakonu o registrima prebivališta i boravišta, kao i na analizi Zakona o crnogorskom državljanstvu.

U cilju otklanjanja primijećenih nejasnoća i praznina, na osnovu iskustva u primjeni Zakona o finansiranju političkih subjekata i izbornih kampanja Agencija za sprječavanje korupcije je definisala prioritete preporuke i predloge za unapređenje zakonodavnog okvira u ovoj oblasti. Uz podršku eksperta Savjeta Evrope urađena je Analiza regulatornog okvira za finansiranje političkih partija i izbornih kampanja kojom je definisano ukupno 46 preporuka za dalje unapređenje.

Imajući u vidu činjenicu da, u slučaju utvrđenih kršenja Zakona od strane koalicija i grupa birača, Agencija nema formalne preduslove za pokretanje prekršajnih postupaka njih, budući da isti nijesu definisani Zakonom o prekršajima, niti imaju status pravnih lica, Agencija je uputila inicijativu za izmjenu i dopunu Zakona o prekršajima i njegovo usaglašavanje sa Zakonom o finansiranju političkih subjekata i izbornih kampanja.

Kada su u pitanju navodi o nezakonitom finansiranju političkih partija uoči parlamentarnih izbora 2016. godine („afera koverta“), Agencija je izvršila kontrolu ovog političkog subjekta po službenoj dužnosti i u skladu sa propisanim nadležnostima pokrenula odgovarajuće prekršajne postupke zbog utvrđenih nepravilnosti u finansiranju izborne kampanje. Ovaj predmet je u daljem postupku pred nadležnim tužilaštvom. Naime, Agencija je zbog utvrđenog kršenja ZFPSiIK u pogledu neotvaranja posebnog žiro-računa i neuplaćivanja priloga iz privatnih izvora na njega, političkom subjektu izdala prekršajni nalog od 20.000€ i donijela Rješenje kojim je zatražila uplatu 47.500€ u budžet Crne Gore koja su prikupljena suprotno ZFPSiIK. Politički subjekt je u Zakonom određenom roku izvršio izrečene mjere.

Ustavom Crne Gore, propisano je da pravo da bira i da bude biran ima punoljetni crnogorski državljanin sa najmanje dvije godine prebivališta u Crnoj Gori.

Shodno Ustavu Crne Gore, Zakonom o izboru odbornika i poslanika propisano je, između ostalog, da pravo da bira i da bude biran za odbornika ima birač koji je navršio 18 godina života, koji ima prebivalište u Crnoj Gori najmanje dvije godine i koji ima prebivalište u opštini, odnosno gradskoj opštini, kao izbornoj jedinici.

Napominjemo, da je Odlukom Ustavnog suda Crne Gore ("Službeni list CG", broj 109/2020 od 10.11.2020. godine) ukinuta odredba člana 11 Zakona o izboru odbornika i poslanika, u dijelu koji se odnosio na poslovnu sposobnost kao uslov za sticanje biračkog prava, kao i odredba ovog člana koja se odnosila na najmanje 6 mjeseci prebivališta prije dana održavanja izbora u opštini, odnosno gradskoj opštini, kao uslov za sticanje biračkog prava na lokalnim izborima.